

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Mezigenerační soužití a jeho důsledky

Vypracoval: Dagmar Kašková
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českém Krumlově, 24. března 2014

Dagmar Kašková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala všem, kdo mi s vypracováním své bakalářské práce pomáhali, nejen s poskytnutím informací, ale i cennými radami. Velmi děkuji své vedoucí práce PhDr. Olze Vaněčkové za její cenné rady, podněty a připomínky při vzniku této bakalářské práce. Také bych ráda poděkovala všem, kdo se zúčastnili mnou vedených rozhovorů. Velký dík patří též mé rodině, která mě po celou dobu podporovala.

Abstrakt

Mezigenerační vztahy jsou v dnešní době důležitým a stále více probíraným tématem. Každý jedinec je ovlivněn tím, z jaké rodiny pochází. Ať je to rodina fungující nebo nefungující, ať žije v rodině pouze s rodiči nebo i s širším příbuzenstvem. Zůstává otázkou, zda je vztahy v rodině ovlivněn kladně či záporně. Cílem bakalářské práce je popsat, jak jednotliví zástupci konkrétních rodin hodnotí mezigenerační soužití. Teoretická část je zaměřena na obecné popsání rodin a jejich specifik. Praktická část se zabývá již konkrétními rodinami a výsledky kvalitativního výzkumu. Zjištěné informace jsou dány do kontextu tak, aby mohlo být zodpovězeno na výzkumné otázky.

Klíčová slova

Rodina, generace, mezigenerační vztahy, konflikt

Abstract

Intergenerational relations are a very important and more and more discussed theme nowadays. Every individual is influenced by the family where it comes from. Whether the family is functional or not, whether it lives only with parents or relatives. The question is if it is affected by family positively or negatively relations. The target of bachelor thesis is to describe how individual deputies of individual families evaluate intergenerational family relations. The theoretical part is focused on a general description of families and their specifics. The practical part is engaged by concrete families and results of quality research. The information found are put into the context in the way to be able to answer the research questions.

Keywords

Family, generation, intergenerational relations, conflict

Obsah

ÚVOD.....	7
1 RODINA.....	9
1.1 Historie rodiny.....	10
1.2 Pojem rodina v minulosti.....	11
1.3 Uspořádání rodiny v minulosti.....	11
1.4 Vývoj rodinného života z pohledu sociologie.....	12
1.5 Funkce rodiny.....	13
2 FORMY SOUŽITÍ.....	17
2.1 Typologie současné rodiny.....	18
2.2 Proměna současné rodiny.....	19
3 VÍCEGENERAČNÍ SOUŽITÍ.....	21
3.1 Charakteristika rozdílných druhů soužití.....	21
3.2 Přínosy a úskalí mezigeneračního kontaktu.....	21
3.3 Názory na vztahy mezi generacemi.....	22
3.4 Otec, matka, dítě.....	23
3.5 Důvody pro a proti společnému soužití.....	24
3.6 Sendvičová generace.....	25
3.7 Specifika soužití.....	26
3.7.1 Konflikt.....	26
3.7.2 Mezigenerační konflikty.....	26
3.7.3 Řešení konfliktů.....	27
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	29
4.1 Cíle a výzkumné otázky.....	29
4.2 Metodika šetření.....	29
4.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	30
4.4 Analýza rozhovorů.....	30
4.4.1 Případová studie č. 1.....	30
4.4.2 Případová studie č. 2.....	35
4.4.3 Případová studie č. 3.....	40
4.4.4 Případová studie č. 4.....	45
4.4.5 Případová studie č. 5.....	49
5 DISKUZE.....	55
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	63

ÚVOD

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

(Lev Nikolajevič Tolstoj)

O mezigeneračním soužití není dnes mnoho napsáno, na druhou stranu je ale toto téma stále častěji zmiňováno. Hlavním tématem našeho osobního života jsou vztahy.

Téma mezigeneračního soužití jsme si vybrali právě pro jeho aktuálnost. Dobré vztahy v nejužší rodině jsou základem pro psychickou pohodu všech členů rodiny. Každý z nás touží po lásce, souznění a vytvoření kvalitních vztahů, které se v průběhu života prohlubují a utužují. Vzájemná komunikace a interakce mezi členy rodiny je součástí mezilidských vztahů a je třeba toto stále rozvíjet.

V dnešní době se však objevuje mnoho problémů v komunikaci, a to i v komunikaci mezi generacemi. I z malého nedorozumění se mohou proměnit zásadní problémy, které vedou k „poničení“ vztahů nebo rozpadu celé rodiny. Bohužel i já z vlastní rodinné zkušenosti vím, jak jsou poznamenány vztahy v rodině, pokud se vyskytnou problémy v soužití více generací na stejném místě. I z tohoto důvodu jsem si jako téma bakalářské práce vybrala právě Mezigenerační vztahy a jejich důsledky.

Naše práce je rozdělena do 6 kapitol. První kapitola pod názvem *rodina* je zaměřena na definování pojmu rodina, jaké jsou funkce rodiny a jak se v průběhu let rodina vyvíjela. Druhá kapitola je nazvaná *formy soužití*. V této kapitole jsou zkoumány především možnosti soužití v rodinách. Zaměřujeme se také na typologii rodiny a proměny současné rodiny. V další kapitole se zabýváme *vícegeneračním soužitím*. Zde se zaměřujeme na rozšířenou rodinu a její členy. Popisujeme výhody a nevýhody tohoto typu soužití. Součástí této kapitoly jsou také konflikty. Co všechno může vést ke konfliktům v rodině a jakými způsoby mohou být tyto konflikty řešeny. Posledními kapitolami jsou *praktická část a diskuze*, kde jsou popsány konkrétní rodiny a výsledky naší bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce je hlouběji prozkoumat a popsat soužití několika generací v konkrétních rodinách a zmapovat pozitivní a negativní důsledky tohoto soužití. Prostřednictvím výzkumných otázek je zjišťováno, jak vícegenerační soužití v rodině probíhá a jak toto soužití zástupci jednotlivých generací hodnotí. Potřebné údaje jsou získány polostrukturovanými rozhovory, které jsou vedeny s jednotlivými zástupci zkoumaných rodin.

Práce může být přínosem pro ty, kteří uvažují o soužití např. s rodiči či prarodiči. Je důležité si uvědomit, co nám toto soužití může přinést, ale na druhou stranu i vzít.

1 RODINA

Rodinu lze definovat mnoha způsoby. Pokud srovnáme definice od několika autorů, vždy v nich můžeme nalézt jisté odlišnosti. J. Cibulec v literatuře z roku 1980 definuje rodinu jako malou, primární a neformální skupinu, ve které jsou *lidé spojeni příbuzenskými pouty* (1980). Podobně jako J. Cibulec, ale již aktuálněji, vidí rodinu i sociolog A. Giddens. Pohlíží na rodinu jako na skupinu osob, které jsou *spjaty příbuzenskými vztahy*. Rodina podle tohoto autora *plní několik funkcí* - např. sexuální, ekonomickou a funkci výchovnou (1999). Na rozdíl od M. Rabušicové a spol., kteří rodinu vidí jako socializační jednotku, kde jde *primárně o edukaci dětí* (2011). Stejně jako M. Rabušicová a spol. pohlíží na rodinu O. Matoušek, který uvádí, že rodina je místo, kde *pečujeme o své děti*. Říká také, že rodina propojuje generace a vytváří mezi nimi spojitost a solidaritu (2003).

Dle Národní zprávy o rodině z roku 2004 je rodina chápána jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitro generační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby je v tomto pojetí morfostatickou sociální institucí, která jako taková existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána (http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf).

Hlavním smyslem každé rodiny je péče a výchova dětí. Rodina je také označována jako jednotka společnosti a to z důvodu toho, že zprostředkovává předávání tradic dalším generacím. Každá rodina se od té druhé odlišuje svými postoji a svými názory. Podle těchto rodinných tradic jsou vychovávány i děti, které toto „poselství“ v budoucnu předají další generaci. Totožnost dítěti předává rodina již ve jménu. Příjmení dítěte označuje, do jaké rodiny patří a jméno vyznačuje volbu rodičů. Pokud se nám jedinec představí, víme, do jaké rodiny patří a kde je právoplatným členem.

Rodina má samozřejmě velký význam i pro rodiče. Utvrzují si zde smysl svého života. Hlavním úkolem je starost o děti, ale i soužití s partnerem. Dospělý se vyvíjí společně se svým partnerem, který mu umožňuje navázání nových kontaktů a stejně tak znovu prožívá se svými dětmi dětství. Na druhou stranu může být rodina zdrojem stresu. Rodiče se musí věnovat dětem za každé situace, ať jsou unaveni nebo nemají náladu. Jde také o přizpůsobování členů rodiny navzájem. Toto vše může vést k určitým konfliktům. Rodina je místem, kde prožíváme radosti i strasti (Matoušek, 2003).

1.1 Historie rodiny

Je třeba se také ohlédnout do historie, protože bez ní bychom jen těžko porozuměli dnešku. Podněty k poznání historie sbíráme jen laickým způsobem a laicky je také zpracováváme. Specialisté (historici, sociologové a kulturní antropologové) naše názory doplní a přispějí tak k hlubšímu poznání naší historie (Matějček, Dytrych, 1997).

Historií rodiny se zabývalo mnoho autorů a bylo také napsáno mnoho publikací. V zahraničí se sociologií rodiny zabýval např. Emil Durkheim - ve své knize Úvod do sociologie rodiny. Podle Durkheima vzniká nukleární rodina vydělením se z rodiny příbuzenské. Autorita a práva otce jsou omezena, dítě, po dosažení plnoletosti ztrácí právní závislost na otci a brzy opouští svou původní rodinu. Trvalými členy rodiny tak zůstávají vždy manžel a manželka. Proto, na rozdíl od příbuzenské rodiny, může dojít v případě vypadnutí jednoho z páru k rozpadu rodiny.

Dalším, kdo se zabýval zkoumáním rodin a považoval rodinu za základní jednotku společnosti, byl důlní odborník a uznávaný sociolog Frédéric Le Play. Několikrát strávil určitý čas v dělnických rodinách, aby dokázal, že rodinný život je pevně spjatý s rodinnými financemi. Mimo jiné se také zmiňuje o postojích rodiny, o náboženství ve zkoumaných rodinách, popisuje rodinnou historii a rodinné příjmy a výdaje. Tato Le Playova výzkumná metoda dala vznik výzkumům chudoby, přelidnosti a nezaměstnanosti.

T.G. Masaryk se spíše než institutu rodiny věnoval postavení žen v rodině. Pohlížel se nad dvěma teoriemi emancipace žen. Jedna se zabývala „poddanstvím žen“, které byly absolutně závislé na mužích-manželech, byly tzv. vězeňkyněmi v rodině. Nový duch liberalizace však přinesl myšlenky rovnosti, ale toto se špatně slučovalo s patriarchálním typem rodiny. Ženy z měšťanských rodin, které se vytvořily z tradičních venkovských rodin, se postupně osvobodily od vlivu mužů a mohly přijmout placené zaměstnání. Druhá teorie se zabývá ženami z dělnických rodin, které byly v jiném postavení. Nepotřebovaly se domáhat zaměstnání, jelikož tyto byly zaměstnány v továrnách a měly tedy osobní zkušenost s vykořisťováním. Osvobození od manžela nebo placené zaměstnání jim neotvíralo žádnou pozitivní volbu, ekonomickým zabezpečením byla pro ně instituce rodiny.

T. G. Masaryk bojoval o přiznání volebního práva žen. Toto se mu povedlo roku 1911. (Možný, 2006) V současné době má dle Listiny základních práv a svobod právo volit každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let a není zbaven svéprávnosti.

Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním (<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>).

1.2 Pojem rodina v minulosti

Pojem „rodina“ v dnešním slova smyslu (rodiče a jejich potomci, každopádně však osoby příbuzné) se dříve nepoužíval. Dříve se používal termín „familia“ (rodina) jen pro služebnictvo, později jako okruh nejbližších lidí. Např. v tereziánské době se do jedné rodiny zahrnovali ti, kteří „samy sobě nevaří“, ale žijí pod jednou hlavou domácnosti a v této domácnosti se stravují. A kdo patřil do takovéto rodiny? Byli to hospodář, jeho žena a děti, dále osoby příbuzné i nepříbuzné (služebnictvo a učedníci) (Horský, Seligová, 1996). V naučení pro čeled' z roku 1713 ve vsi Kostelec nad Vltavou se uvádí: „*Cti, miluj a poslouchej svého hospodáře a hospodyni, jako dítě rodičů svých, neb oni se o tebe jako rodičové o děti své starají*“ (Horský, Seligová, 1996, s. 20,21). Začlenění služebnictva a učedníků do užšího rodinného života bylo považováno za velmi důležité. Svazky zaměstnanecké byly překryty svazky rodinnými. V 19. stol. však dochází k disocializaci rodiny a podniku a rodinné a osobní vztahy se začaly pomalu měnit a odlišovat od vztahu zaměstnavatel - zaměstnanec (Horský, Seligová, 1996).

1.3 Uspořádání rodiny v minulosti

Venkovská rodina, tj. selská či chalupnická, u nás naprosto převažovala do konce minulého století a v menší míře ještě v první republice. Z velké části jsme kdekdo potomkem této venkovské rodiny a od její klasické podoby nás dělí jen několik málo generací. Něco z ní si patrně neseme pořád v sobě a náš rodinný život si stále uchovává něco z oné dávné atmosféry, byť třeba už spíše jako vidinu ideálu než skutečnost (Matějček, Dytrych, 1997, s. 28).

V době roboty, tj. 18. století - doba hospodářského útlaku, se rodiny určitým způsobem semkly, vytvářely si svou kulturu, hospodařily, dřely, počítaly, škudlily. Každé ruce k práci byly dobré - i ty dětské, i ty staré.

Hospodářství bylo rodinným podnikem. Že to vedlo k vztahům dobrým i zlým, o tom svědčí prakticky všechny tzv. realistické romány z 19. století. Šlo o to, aby novým hospodářem byl ten, kdo byl k hospodaření nejvhodnější, a hlavně, aby „vyplatil“

ostatní děti a zajistil odcházejícím rodičům „vejminek“. Přejímal tedy se statkem či chalupou i závazek! Závazky rodinné, původně nepsané a pak i psané, byly zákonem. Rodiče poté odcházeli na vejminek. Starý otec a stará matka už neměli pravomoc rozhodovat o chodu rodiny. Ztratili „vládu“ nad svým hospodářstvím a přestali být autoritami. Na druhou stranu získali funkce nové. Za ztracenou funkci autoritativní a řídicí získali babička a dědeček funkci emocionální. Dobrovolně pomáhali vlastní mladé rodině. Pomáhali s výchovou dětí a stali se strážci rodové tradice (Matějček, Dytrych, 1997).

Byť na vejminku, jsou to oni, kdo rodinu spojují. Jsou osobami hodnými úcty. Odtud také vnuky tolik milovaná a cenná jejich funkce pohádkářů, vypravěčů, historiků, ... (ovšem i méně ceněná funkce moralistů a věčných „oslavovatelů starých časů“ a kritiků nebývalých novot). Nebýt babiček a dědečků, museli bychom výchovné prostředí v tehdejší venkovské rodině hodnotit z dnešního hlediska jako vysloveně „deprivační“ (Matějček, Dytrych, 1997, s. 30).

Pokud se přeneseme do 20. století, můžeme říci, že si stále něco přinášíme z dob minulých. Je to především soudržnost rodiny. Matějček a Dytrych se také zmiňují o rodinné intimitě a úzkých citových vztazích mezi rodiči, dětmi a prarodiči. Na rozdíl od zahraničních zemí se české rodiny vyznačují tím, že babičky nebo prababičky pomáhají s hlídáním dětí. Pro srovnání autoři uvádějí vztahy v rodině v USA, kde jsou tyto vztahy popisovány jako formální. V těchto zemích neexistuje, aby rodiče zasahovali dětem do života. Naopak je nemyslitelné, aby mladí žádali u rodičů o finanční pomoc. Podobně to funguje i ve vztahu k prarodičům. Na rozdíl v našich zemích to funguje zcela jinak. Prarodiče jsou stále vázaní na mladé a chtějí s nimi udržovat kontakty. *Jsou to prarodiče, kdo jako první sociální pomocná či ochranná instituce nastupují, není-li v mladé rodině něco v pořádku (Matějček, Dytrych, 1997, str. 33).* V případě, že dojde k odloučení vnoučat od prarodičů v české rodině, vede to k větší psychické zátěži, než v rodině v USA. Toto specifikum bychom si měli udržovat a přenášet z generace na generaci (Matějček, Dytrych, 1997).

1.4 Vývoj rodinného života z pohledu sociologie

Lawrence Stone, který se zabýval historickou sociologií, rozlišil v období od 16. do 19. stol. tři fáze. Do první fáze jsou zahrnuté nukleární rodiny, které žily převážně v malých domácnostech. Zároveň ale udržují vztah se svou komunitou i rodinnými příslušníky.

Pro příslušníky těchto rodin však nebyly citové vztahy a závislosti na prvním místě. V této době není citový prožitek normou a pohlavní styk je považován zejména jako nutnost ke zplození potomka. Výběr partnera byl přímo podřízen zájmům celé rodiny. Druhá fáze, která trvá od 1. pol. 17. do počátku 18. stol., měla velký význam, protože její zásady se rozšířily do celé společnosti. Pro rodinné vztahy již nebyly zcela důležité vazby k ostatnímu příbuzenstvu. Důraz byl naopak na mateřskou a rodičovskou lásku. Poslední fáze má znaky dnešní podoby rodiny. Rodina je spjata úzkými rodinnými vztahy. Tyto rodinné vztahy si členové rodiny střeží a důraz se dává na soukromí a výchovu dětí (Giddens, 1999). *V důsledku oddělení pracoviště a domova přestává být rodina místem výroby hmotných statků a stává se především místem jejich spotřeby* (Giddens, 1999, str. 158).

V předchozích kapitolách bylo popsáno, jak se vyvíjel rodinný život. Do 18. stol. nebyl kladen důraz na rodinné vztahy, ale po tomto období se myšlení tehdejší populace změnilo a lidé si uvědomili, jak jsou tyto vztahy důležité.

1.5 Funkce rodiny

Funkce rodiny, ať už rodina s dětmi, bezdětné manželství nebo rodiny, kde bydlí dospělí jedinci, jsou vždy rozdílné. Funkce rodiny můžeme rozdělit do dvou skupin, na funkce primární a sekundární. Mezi základní - primární funkce můžeme zařadit funkci reprodukční, materiální, výchovnou a emocionální. Jako sekundární funkce jsou uváděny např. funkce ochranná a duševně hygienická. V průběhu života jedince se mohou tyto funkce měnit nebo alespoň některé jejich části.

Funkce reprodukční

J. Cibulec uvádí k reprodukční funkci toto vysvětlení - těsně spjaty jsou v rodině dvě funkce - funkce reprodukční a sexuální. Je ale dobré je rozlišovat. Velkým problémem rodinných (generačních) vztahů může být, pokud v manželství nejsou děti. Velké množství manželství se rozpadá právě z důvodu negativního tlaku rodiny (vlastních rodičů, prarodičů), pokud se ukáže, že se narození dítěte nepředpokládá (1980). J. Výrost a I. Slaměník k reprodukční funkci uvádí fakt, že tato funkce byla a je jedna z nejobvyklejších pro existenci rodiny. V dnešní době ale ztrácí svou nezastupitelnost vlivem genetiky a rozvoje medicíny. Chápání rodiny se v posledních letech mění.

Už se na rodinu nepohlíží jen jako na instituci pro zachování rodu, stále více je vnímána jako sociální struktura, která zajišťuje naplňování základních potřeb dětí i dospělých (1998).

V současnosti se tato role rodiny mění - dochází k poklesu porodnosti a k odkládání mateřství. Důvodů, proč páry odkládají mateřství, je mnoho. Mezi tyto důvody můžeme zahrnout - dítě je zásahem do kariéry, je také velkým zásahem do způsobu života, narození dítěte přináší zásah do ekonomiky rodiny, páry mohou vnímat příchod dítěte jako narušení stability jejich vztahu a v neposlední řadě hraje v neprospěch mateřství skepse nad stavem celé společnosti. Dochází také k nárůstu jedinců, kteří se rozhodnou vůbec děti nemít. Na druhou stranu ale také dochází k nárůstu párů, které po dítěti touží, ale toto jim není dopřáno (Procházka, 2012).

Funkce ekonomicko-materiální

Ekonomicko-materiální funkce se mnohdy stává klíčovou pro širší i vlastní rodinu. Má důležitý význam pro životaschopnost celé rodiny. Ovlivňuje způsob života každého člena v rodině. Pokud se tato funkce stane jednou z nejdůležitějších v rodině a členové rodiny touží stále po větším majetku, tato situace může i negativně ovlivnit způsob života v rodině (Cibulec, 1980). Ekonomicko-materiální funkce dle Výrosta a Slaměníka představuje zázemí rodiny. V minulosti byla tato funkce významnější než dnes. Slabší členové rodiny a děti byli závislí na produktivně silnějších jedincích. Na počátku 90. let minulého století fungovala větší rodinná soudržnost, která byla zřejmě způsobena společenskými změnami. Obecně můžeme říct, že v případě nefunkčnosti rodiny, co se týče materiálního zabezpečení, nastupuje na tuto pozici jako „zástup“ stát - dobře propracovaný systém sociální podpory (1998).

I dnes stále funguje systém dávek sociálního zabezpečení, což představuje dávky státní sociální podpory, dávky sociální péče, nemocenské a důchodové pojištění. Stát i dnes do jisté míry podporuje rodiny v daňové politice a dalších výhodách, mezi které můžeme zahrnout např. příspěvky na dopravu, na kulturu. Změny v ekonomice jednotlivých rodin vedly ke změnám role ženy a muže. Změny v majetkových poměrech vedou také např. ke změnám porodnosti a sňatečnosti (Procházka, 2012).

Výchovná funkce

Výchovu musíme chápat jako proces neustálého působení, přesvědčování, příkladů, varování a trestání. Dobré vztahy v rodině jsou především závislé na výchově. Každé podceňování výchovné funkce se projeví v celkové špatné atmosféře, v nespokojenosti a malé životaschopnosti rodiny jako společenství velmi blízkých lidí. Výchovy

se účastní jak rodiče, tak jejich děti a další členové širší rodiny (Cibulec, 1980). Podle Výrosta a Slaměníka zajišťuje výchovná funkce základní orientaci dítěte ve společnosti a napomáhá mu do této společnosti začlenit se. Vzájemné působení členů rodiny formuje všechny krátkodobě i dlouhodobě. Tuto funkci považují za velmi důležitou a nenahraditelnou k formování postojů na svět, blízkému okolí a formování vlastního Já (1998).

Emocionální funkce

Tuto funkci zařazují autoři Výrost a Slaměník mezi jednu z nejdůležitějších. Ačkoliv se v průběhu vývoje společnosti tato funkce mění, stále určuje význam rodiny. Rodina poskytuje mnoho „činností“ - např. potřeba zázemí, podpora, společná historie, důvěrnost, atd. (1998). *Rodina je prostředím, které vytváří potřebné citové zázemí, sytí jedince pocitem lásky, dává mu prožít bezpečí, zažít životní jistoty* (Procházka, 2012, str. 109). Pokud fungují dobré vztahy v rodině, dochází k rozvoji emocionality člověka. V opačném případě není jedinec schopen vnímat lásku k sobě ani ji dávat druhým. Nedostatek citu v rodinách vede k rozpadu hodnot, k politickým a ekonomickým zvrátům, k rozpadu intimních vztahů, atd. (Procházka, 2012).

Mezi sekundární funkce rodiny můžeme zařadit např. ochrannou a duševně hygienickou funkci, které více popisujeme.

Ochranná funkce

Ochranná funkce má v rodině velký význam, zejména pro vztahy v rodině. Můžeme ji také vyjádřit jako útočiště před okolním světem. Správně fungující rodina by měla ochránit své členy před hrozícím nebezpečím z „venku“, ale také před negativy uvnitř vlastní rodiny. Protipólem jsou rodiny, které ochraňují své členy až příliš. Zakazují jim stýkat se s jinými lidmi, komunikovat s nimi a nové členy berou jako vetřelce (např. snacha, zeť) (Cibulec, 1980).

Duševně hygienická funkce

Tato funkce je v dnešní době v rodinách často zanedbávaná. Důvodů může být několik, např. neznalost duševně hygienických zásad, nezájem o navazování vztahů se členy vlastní rodiny. Neznalost duševně hygienických návyků se poté odráží ve vztazích mezi generacemi uvnitř rodiny. Pokud by členové dokázali používat těchto znalostí, předešlo by se mnoha konfliktům a nepřátelství. Každá rodina je velmi závislá na dobrém fungování a uplatňování zásad duševní hygieny, zvláště při plnění důležitých a náročných úkolů (Cibulec, 1980).

V této kapitole jsme si ukázali, jak jsou některé funkce rodiny důležité pro správné fungování rodiny, resp., jak by měli fungovat její členové a tím docílit spokojenosti celé rodiny.

2 FORMY SOUŽITÍ

Soužití několika osob v jedné domácnosti vždy skýtá několik zvláštností a nebezpečí. Záleží na tom, v jakém seskupení se domácnost nachází. Je rozdíl, pokud v jedné domácnosti bydlí jedna osoba nebo v domácnosti žije více generací najednou. V dnešní době se stále více vyskytují rodiny žijící bez právního podkladu. Dříve tento nemyslitelný typ soužití, se začíná dnes čím dál víc objevovat. Mladí lidé, dříve než se vrhnou do manželství a do rodičovské role, se delší dobu poznávají a připravují se na společné soužití ve svazku manželském. Uvádíme pět způsobů, jak mohou osoby žít v různých typech domácností.

Jedna osoba v domácnosti

Pokud žije jedna osoba sama v domácnosti, odpadají situace vyplývající ze společného bydlení. Na druhé straně se mohou vyskytnout problémy v komunikaci s ostatními členy rodiny z důvodu toho, že bydlí jinde. Osoba žijící samostatně by měla být dostatečně samostatná a soběstačná. V opačném případě vznikají mnohem větší problémy, než při společném soužití. Velké problémy vznikají např. u prarodičů v okamžiku, kdy jeden z manželů umře a druhý zde zůstane sám. Společně prožili celý život a nyní zůstal jeden z nich sám. V dnešní době je obvyklé, že se k ovdovělým prarodičům nastěhuje jedno z vnoučat. Soužití těchto dvou od sebe věkově vzdálených generací většinou přináší mnoho problémů. Ideální situace je taková, pokud je ovdovělý jedinec schopen se sám o sebe postarat a ostatní členy rodiny pravidelně navštěvovat.

Soužití dvou dospělých - manželé

Nejběžnějším způsobem soužití je, když ve společné domácnosti žijí dvě dospělé osoby. Z hlediska soužití generací je tento způsob zpravidla bez problémů. Konflikty jsou většinou rázu manželského a partnerského.

Soužití dvou dospělých - příbuzensky nejbližší

Soužití příbuzensky nejbližších osob se rozumí společné bydlení matky nebo otce s dospělým dítětem nebo jednoho z prarodičů s dospělým vnoučetem. Toto soužití přináší časté konflikty, které zasahují i do celé širší rodiny. Tyto problémy se objevují poté i v manželských či partnerských vztazích.

Soužití dvou generací dospělých

Soužití dvou generací dospělých jedinců, tedy rodičů a jejich dospělých dětí (mající již svoje děti), kteří bydlí společně, vyvolává často skutečné problémy. Při řešení

problémů, které se objevují při tomto typu soužití, záleží na povahových vlastnostech jednotlivých členů rodiny. Záleží také na tom, jak dalece jsou obě generace ochotny se vyrovnat se společným bydlením (Cibulec, 1980). Rodinné vztahy v soužití více generací mohou přinášet mimo láskyplnosti a spokojenosti i pocity napětí, zoufalství, úzkosti a jiné podobné pocity. Tato „druhá strana“ rodinného života s sebou nese velké problémy, může být zdrojem útlaku, sporů a konfliktů (Giddens, 1998). Příčinou hádek a nedorozumění mezi generacemi je většinou názorová vzdálenost. *Rodiče někdy mají dojem, že jejich mladí neumějí hospodařit a nemají dobrý vztah k hodnotám, a hlavně že si nevážjí toho, co oni pro ně vykonali. Jejich děti naopak často nedovedou pochopit chování rodičů, vysmívají se jejich zvykům a neuznávají jejich hodnoty, což opět vyvolává napětí. Problém bývá také v tom, že starší generace nechce ustoupit z dosavadního způsobu života, kdežto mladí chtějí prosazovat bezohledně svou samostatnost* (Cibulec, 1980, s. 73,74). Společné bydlení dvou generací však nepřináší jen negativa. *Jedna z hlavních pozitivních stránek je předávání životních zkušeností a upevnění kladných životních hodnot* (Cibulec, 1980, s. 74).

Soužití mladého manželství s jedním z prarodičů

Toto soužití mívá více kladných než záporných stránek. I přes velké generační rozdíly, se snaží prarodič co nejvíce přizpůsobit mladým lidem. Často se stává, že jakoby omládne a názorově se jim přiblíží. V některých případech ale mladí zneužívají fyzické i psychické bezbrannosti starého člověka a na úkor své pohodlnosti ho zatěžují různými úkoly (např. celodenní i večerní hlídání dětí) (Cibulec, 1980).

2.1 Typologie současné rodiny

Rodinu můžeme rozlišovat dle několika faktorů. Autoři nejčastěji dělí rodinu podle počtu členů a podle toho, jak vznikla.

Jako prazákladní typ rodiny v naší kultuře, který tvoří nejpevnější celek, je *nukleární rodina*. Tento typ rodiny tvoří otec, matka a jejich děti a odehrávají se zde všechny důležité funkce rodiny. Tento model rodiny vykazuje neobyčejnou stabilitu a je zastoupen téměř v každé společnosti (Matoušek, 2003).

Z. Matějček označuje *orientační rodinu* jako místo, kde jsme vyrostli. V této rodině jsme prošli tzv. socializačním procesem, naučili se chápat, co je a co není správné.

V orientační rodině se naučíme, jaké jsou normy naší rodiny, ale i celé společnosti, ve které jsme se díky zázraku narození ocitli.

Prokreační rodinu definuje Z. Matějček jako nově založenou rodinu v dospělosti, tedy naši novou rodinu, ve které se má pokračovat v udržování určitých rodinných funkcí. Zde pak učíme své děti všemu, co jsme se naučili ve své orientační rodině, anebo potlačujeme to, co pocítujeme jako chybu ve vlastní výchově a chtěli bychom tuto chybu napravit vůči svým dětem (1997).

Od předchozích třech typů rodin se liší *rodina rozšířená, nebo-li vícegenerační*. Tento typ rodiny byl typický do přelomu 19. a 20. století. Průmyslová velkovýroba způsobila přesun obyvatelstva z venkova do města, rozpad tradičních rodových svazků a omezení rodin na její nukleární základ. Základ velké - vícegenerační rodiny tvořil manželský pár, generace prarodičů, jejich dětí, dětí jejich dětí, případně dalšími příbuznými. Pro uzavírání sňatků byla typická dohodnutá manželství. Tato manželství byla dohodnuta již v dětství novomanželů a tito se setkávali až při zásnubách. Manželství, které bylo takto vnořeno do velké rodiny, fungovalo jinak, na jiných principech, než současná rodina. Tento svazek byl stvrzen navždy a tradice vylučovala rozvod. Mimo manželství bylo dohodnuto předem i povolání. Samozřejmostí bylo pokračování na rodinném hospodářství. Pomoc rodině, např. při žních byla stavěna nad zájmy osobními (Helus, 2007).

2.2 Proměna současné rodiny

Jak bylo uvedeno již dříve, současnou rodinu ovlivňuje průmyslová revoluce na přelomu 19. a 20. století. První roky po 2. světové válce byly ovlivněny ztrátou všech jistot, a proto se mnozí upínali k soudržnosti v rodině. Významnou roli také sehrál vztah k dětem jako stvrzení rodinné úplnosti. V tomto období narůstá nových sňatků a rodičovství. Zajištěnost nebo starost o rodový majetek je odsunut do pozadí. Především u nových manželství dochází k tzv. babyboomu. Dochází k uvolnění tradiční disciplíny a sílí tendence posilovat vztah k dítěti, poskytovat mu podnětné prostředí a uspokojovat jeho potřeby.

Od 60. let 20. století dochází k nárůstu ekonomického zabezpečení rodiny. Zabezpečení rodiny není již v možnostech muže, proto je stále naléhavější zaměstnanost ženy. Za to ale ženy požadují pomoc od mužů v domácnosti. Nadchází trend rovnoprávnosti žen a mužů.

Další etapa vývoje současné rodiny je v rozmezí 60. - 90. lét 20. století. Dochází k poklesu porodnosti a sňatečnosti, na druhou stranu ale k nárůstu rozvodovosti. Přibývá dětí, které žijí jen s jedním z rodičů. Nárůst je také zaznamenán u rodin, kde spolu žijí nesezdaní partneři, tzv. volné soužití a spolu vychovávají děti.

Poslední etapa vývoje současné rodiny je datována na přelomu 80. - 90. léta 20. století a přetrvává prakticky dodnes. Plné rozvinutí tohoto vývoje nás ale teprve čeká a může přinést řadu problémů, např. větší rozvodovost, uzavírání druhých a třetích manželství. Toto povede k tomu, že více dětí bude vyrůstat v nestabilním prostředí.

Problémy mohou vzniknout i v rodinách, kde matka nežije s otcem. Mohou vyvstat problémy s mužskou identifikací. Děti mohou mít také problémy se vzory svých prarodičů, kteří dorůstají z generací, které postihly oslabené rodinné svazky. Děti se tak setkávají v menší míře s hodnotami, které dosavadní prarodiče představovali.

Na druhé straně budou rodiny otevřenější svému sociálnímu okolí. Větší roli budou mít přátelé, známí a kolegové, tam, kde již rodinné zázemí nefunguje (Helus, 2007).

3 VÍCEGENERAČNÍ SOUŽITÍ

Generaci můžeme popsat jako velkou, sociálně diferencovanou skupinu osob, které jsou spojeny dobově podmíněným stylem myšlení a jednání a prožívají podstatná období své socializace ve shodných historických a kulturních podmínkách (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011, str. 71).

Vícegenerační rodina se skládá z více generací, tedy z dětí, rodičů a prarodičů. V dobře fungující rodině je poskytováno bezpečí, vzájemná pomoc a pochopení. Měla by zde fungovat přirozená úcta ke stáří a respekt všech členů žijících v tomto typu rodiny. Důležitá je také solidarita, demokracie a láska (rodičovská, sourozenecká i generační) (Klevetová, Dlabalová, 2008).

3.1 Charakteristika rozdílných druhů soužití

Soužití více generací může mít více podob - od té nejideálnější až po negativní. Autorky Klevetová a Dlabalová vymezují tyto typy:

Rovnocenné soužití - jde o nejžádanější typ soužití. Zde v podstatě nedochází ke konfliktům, generace si navzájem rozumí. Ideální soužití je podmíněno vzájemným porozuměním, zejména úcta ke starším.

Liberální soužití - zde nemusí být dodržována pravidla, každý si dělá, co chce. Ubývá také citových vazeb a dochází k nerespektování potřeb (např. citových, fyzických, hmotných) starých lidí.

Podbíživé soužití - pokud děti nemají zájem o rodiče, ti si je „kupují“. Rodiče se tímto snaží udržet si dobré vztahy se svými dětmi.

Nesmiřitelné soužití - toto soužití vykazuje silný negativní a vyhraněný postoj mladší a starší generace vůči sobě.

Vynucené soužití - soužití několika generací je vynuceno společným bydlením. Tento typ soužití nemusí být vždy jen negativní (např. péče o prarodiče v nemoci).

Vychytralé soužití - rodiče nebo prarodiče jsou využíváni předstíraným zájmem o jejich osobu (např. finanční podpora, pomoc s dětmi) (2008).

3.2 Přínosy a úskalí mezigeneračního kontaktu

Pro generační soužití hovoří několik důvodů, etický a výchovný. Transgenerační citové vztahy mají pozitivní vliv jak pro děti, tak pro prarodiče, mohou také pomoci řešit

„opuštěnost“ starých lidí. Soužití má také nezanedbatelnou funkci při výchově dětí. Stále více ale převládá názor, že má každá generace žít samostatně. Mladí lidé odcházejí od svých rodičů a zařizují si život po svém (Klevetová, Dlabalová, 2008).

Rabušicová a spol. na rozdíl od předcházejících autorů uvádí, že u většiny populace převažuje názor, že se lidé cítí lépe ve společnosti svých vrstevníků, mají z toho větší užitek a potěšení.

Na druhou stranu také uvádí existenci názorů, které zdůrazňují výhody společenské mobility a pokročilých technologií, které umožňují rodinám posilovat mezigenerační kontakty. Reising a Fees na příkladu starších dobrovolníků, kteří pravidelně pracovali s malými dětmi, dokládají, jak tato mezigenerační setkání dávala smysl jejich životu a vedla k pocitu užitečnosti a přispívání. Z této interakce jsou patrné některé důsledky, např. fyzická a mentální aktivita. Senioři nepřemýšlejí tolik nad vlastními problémy, práce s dětmi přináší pocit mladosti, kontakt s mladými. Mění se náhled na děti a mladé a sami sebe vnímají pozitivněji (Rabušicová, Kamanová, Pevná, 2011).

3.3 Názory na vztahy mezi generacemi

Názory na vztahy mezi generacemi můžeme vymezit různými způsoby. Uvádíme zde tři typy, jak můžeme nahlížet na generační vztahy - objektivními názory, subjektivními názory a předsudky.

Mezi *objektivní názory* můžeme zahrnout ty, u kterých si jedinci uvědomují vlastní nedostatky i přednosti. Zároveň jsou ale schopni vidět tyto nedostatky a přednosti i u zástupců jiné generace.

Subjektivní názory se vyznačují takovými postoji, u kterých příslušník jedné generace nepřipouští výraznější chyby u své generace, ale tyto chyby vidí zejména u těch druhých. Toto vnímání vychází především z vlastností každého jedince, charakterových vlastností. Nejvíce těchto vlastností získáme ve vlastní rodině. Právě od rodičů a prarodičů se na děti přenáší umění zaujmout nekritická stanoviska vůči jiným generacím a také umět si vytvořit o nich určité mínění.

Předsudky můžeme popsat jako strnulé a afektivní postoje, které jsou rozumem nepochopitelné a mohou být vyvolány averzí. Předsudky se vyznačují takovými názory, kdy jedinec neobjektivně vystupuje proti jiným lidem i skupinám. Předsudky mají svůj původ v dětství, kdy rodiče utvářeli naše názory na svět kolem nás. Předsudky také mohou ukazovat na naši sociální nejistotu. Ani vysoká inteligence není zárukou toho, že jedinec nepodlehne předsudkům.

Ve vztazích mezi generacemi je mnoho předsudků. Zejména mladí lidé vytvářejí předsudky vůči těm dříve narozeným (Cibulec, 1980).

3.4 Otec, matka, dítě

Důležitými články každé rodiny jsou samozřejmě otec, matka i děti. Charakterizovat tyto členy můžeme mnoha způsoby. Pro charakteristiku členů jsme si vybrali autora Cibulce, který jednotlivé role charakterizoval již v 80. letech 20. století. Domníváme se však, že tato charakteristika je nadčasová a můžeme ji použít i dnes.

Otec

V současné době je tendence snižovat roli otce v rodině, ale i přesto se nelze domnívat, že je otec v rodině přebytný nebo by se dokonce s ním nemělo počítat. Zmírňují se pouze otcovy zásahy v rodině z důvodu toho, že se změnila celková atmosféra v rodině, došlo k větší demokratizaci rodiny. Dříve byl otec v rodině větší autoritou.

Dnes se díváme na otce jako na osobu, která zastává v rodině důležitou úlohu při výchově dětí, je pevným článkem rodiny, zabezpečuje rodinu po stránce ekonomické a podílí se na celkovém dobrém soužití generací v rodině.

Důležité pro celou rodinu je otcova spolupráce s ostatními členy rodiny, především s matkou. Velkou roli v rodině hraje také fakt, kdy se otec stane přítelem a kamarádem svým dětem a partnerem své ženě a oporou prarodičům. Jedině tak se může celá rodina cítit dobře a udržovat pozitivní vztahy uvnitř a dosáhnout přátelské atmosféry mezi členy rodiny.

Matka

Významná úloha v rodině je připisována samozřejmě matce, která funguje jako spojovací článek a kolem ní se seskupuje jádro rodiny. Matka zastává velmi důležitou roli ve vztazích mezi generacemi, na ní většinou záleží, jak se budou vztahy vyvíjet a jak budou kvalitní. Mnohdy se stává zprostředkovatelem mezi vlastní rodinou a rodinou manžela.

Dítě

Dítě můžeme, z hlediska soužití generací v rodině, vnímat jako dynamický prvek, který se stále vyvíjí, a je tedy nositelem nových vztahů. Vztahy uvnitř rodiny se budou odvíjet od toho, jak bude dítě vyrůstat. Jiné to bude v útlém věku dítěte, jinak se budou také vyvíjet vztahy v době puberty a dospělosti. Složitě může být vytvoření si vztahu v době dospělosti a v době, kdy si dítě hledá partnera a zakládá svou vlastní rodinu.

Ale nakonec nesmíme zapomenout zmínit fakt, že děti dětmi pro své rodiče zůstanou i ve fázi zralé dospělosti (Cibulec, 1980).

Matoušek říká, že pro dobře fungující rodinu je třeba, aby „spojenectví“ mezi mužem a ženou (matkou a otcem) bylo pevné. Je-li toto spojenectví narušeno silnějším vztahem dítěte s jedním z rodičů, může být narušena rodičovská solidarita. Dítě má tak větší vztahovou moc, než by mělo mít.

Generace rodičů a generace dětí má být oddělena hranicí, která má mít jistou propustnost (Matoušek, 2003, str. 92). Pokud je tato hranice málo propustná, může to vést k izolaci dítěte. Na druhou stranu příliš propustná hranice dělá z rodiny nerozlišené jednotlivce, kteří do všeho mluví, ale nechtějí nic rozhodovat ani za nic zodpovídat (Matoušek, 2003).

3.5 Důvody pro a proti společnému soužití

Vždy je třeba dobře zvážit otázku společného bydlení více generací v rodině, a to i v případě bydlení dočasného. Uvádíme několik důvodů pro a proti společnému bydlení.

Důvody pro společné bydlení

Společné bydlení zvyšuje ekonomický status společně bydlících generací (všeobecně platí, že se při společném hospodaření ušetří více peněz, např. menší částka za nájemné, menší výdaje za údržbu a hlavní opravy). Zajišťuje také vzájemnou pomoc a podporu v nemoci, při řešení konfliktů, při hlídání dětí, při nákupech, apod. Získáme životní zkušenosti především v začátcích manželství. Nemusíme se spoléhat na pomoc cizích lidí (Cibulec, 1980). „*Co by tomu řekli lidé, kdybychom nechali staré rodiče (nezkušené novomanžele) bydlet samotně*“ (Cibulec, 1980, s. 86).

Důvody proti společnému bydlení

Při společném bydlení dochází často ke konfliktům a starostem. Musíme stále brát ohledy na spolubydlící a nemůžeme si dělat „co my chceme“. Při soužití starých a mladých se často stává, že mladí z pohodlní a nechtějí se o nic starat. Při společném bydlení několika generací v rodině dochází k rozmazlování dětí ze strany prarodičů a rodičů. Názorové rozdíly mezi generacemi se dnes stále prohlubují (Cibulec, 1980).

„Nechť si každý hospodaří a bydlí ve svém, alespoň se uvidí, kdo je lepší hospodyně a dovede více ušetřit“ (Cibulec, 1980, s. 86).

Pro srovnání s autorem Cibulcem uvádíme názor autorky Mlýnkové, která mezi hlavní výhody mezigeneračního soužití uvádí to, že se děti učí úctě k seniorům. Důležité je také to, že děti poznávají svět svých prarodičů. Poznávají také jejich problémy a názory. Prarodiče jsou naopak obohacováni svými vnoučaty informacemi z „dnešní doby“, jako např. práce s počítači či ovládání mobilních telefonů. Neméně důležitou výhodou je také podílení se prarodičů na výchově dětí. V rodinách, kde chybí vzájemná tolerance, podpora a vzájemné porozumění, většinou vznikají velké problémy. Naopak v rodinách, kde vztahy fungují bez problémů, čerpají výhody z této situace všichni v rodině. V poslední řadě je výhodou také ekonomická stránka provozu domácnosti (Mlýnková, 2011).

3.6 Sendvičová generace

Pojmu sendvičové generace je pozornost věnována poměrně krátkou dobu. Popisuje stav, v němž se ocitá stále více osob. Do této kategorie soužití patří lidé středního věku, kteří jsou obklopeni osobami, o něž musí být postaráno - vlastními rodiči a také dětmi, které dosud nejsou samostatné. Této péči se většinou ujímají ženy. Typickým příkladem příslušnice sendvičové generace je žena, která zároveň pečuje o své děti a také o vlastní či partnerovi rodiče. Z tohoto důvodu je nucena omezovat či měnit své činnosti - pracovní i volnočasové a maximálně přizpůsobit svůj život potřebám svého okolí.

Vliv na psychiku

Náročnost péče a změny životního stylu mají velký vliv na psychiku. Objevuje se velká únava, přetížení, strach o život a zdraví těch, o které je pečováno. Často se také objevují negativní emoce vůči okolí, které se na péči podílí méně. Omezená možnost seberealizace se odráží ve sníženém sebevědomí, ztrátě pocitu úspěšnosti a důležitosti. Fakt, že se stav starých lidí i přes péči zhoršuje a v mnoha případech nastává smrt, snižuje se i vnímání smysluplnosti takové činnosti. Tímto zejména trpí ti, kteří jsou zvyklí na velké pracovní vytížení a to tím, že již nemohou vykonávat svou práci jako dříve.

Péče o sebe

Sami pečující by si měli uvědomit fakt, že pokud nebudou oni samotní spokojeni a uspokojovat si své vlastní potřeby, nemohou naplňovat potřeby ostatních. Velmi potřebné je postarat se o vlastní pohodlí, toto není sobecké ani zbabělé. Cesta k efektivní a smysluplné péči o ty, kteří ji potřebují, vede přes vlastní spokojenost, relaxaci a plánování času pro sebe.

Osoby pečující a jejich zaměstnavatel

Většina osob, které se současně věnují péči o děti a seniory, je zaměstnaná. Toto může vyvolávat stresové situace - objevuje se strach ze selhání, menší ochota pracovat přesčas i nesoustředěnost. Stejně tak zde můžeme najít i klady - zaměstnání se stává místem, kde z pečujícího „spadne“ role pečovatele či pečovatelky, zaměřuje se na jiné aktivity. V určitém smyslu se stává zaměstnání místem odpočinku od pečování. Je na rozhodnutí zaměstnavatele, jak se bude k těmto situacím stavět (Bejšovcová, Krčmářová, 2012).

3.7 Specifika soužití

V této kapitole nahlédneme do problematiky konfliktů. Vzniku konfliktu vždy předchází nedorozumění mezi dvěma či více lidmi a každý jedinec má představu o řešení této situace jinou. Blíže popíšeme, jak konflikt vzniká a jak ho také můžeme řešit.

3.7.1 Konflikt

Vágnerová definuje pojem konflikt jako *střetnutí dvou vzájemně neslučitelných, přibližně stejně silných tendencí* (Vágnerová, 2008, str. 49). Slovo konflikt pochází z latinského slova *conflictus*, což můžeme přeložit spojením „srazit se spolu“.

J. Cibulec uvádí jako podstatou konfliktu splnění přání či tužby jedné strany. Buďto zcela, nebo částečně vylučuje splnění přání či tužby strany druhé (1980).

3.7.2 Mezigenerační konflikty

Mezigenerační konflikty, hned po manželských, jsou nejčastější mezilidské spory. Ovšem jen část problémů vyplývá z problémů skutečných (např. rozdílná povaha). Hlavní úlohu hraje zejména předpojatost rozdílných generací vůči sobě navzájem.

Většina mezigeneračních sporů - ať již v rodině nebo v širší společnosti - pramení z pokřiveného názoru a předpojatých představ o jiných generacích, a zejména pak

z povýšení těchto teorií na jedinou pravdu (Jirásková, 2005, str. 25). Toto brání pátrat po pravdě.

Pro zvládnutí konfliktů je důležité ovládat komunikaci, ochotu položit sám sobě otázky a zamyslet se nad příčinou konfliktů.

Konflikt nemusíme vnímat jen negativně nebo pozitivně. Záleží vždy na tom, jaká bude naše reakce. Pokud je náš názor na konflikt negativní, lze předpokládat, že i naše chování bude negativní. Tato negace se může projevit jako nepřátelství, myšlenka „jak to vrátit protivníkovi“ nebo také pocity ublížení a nespravedlnosti.

Autorka uvádí tři fáze konfliktu. První fázi konfliktu můžeme označit jako postoje, druhá fáze je samotný konflikt, třetí fáze odezva a poslední fázi tvoří následek. Abychom se poučili z určitého konfliktu, je třeba, abychom změnili naše vzory jednání. K této změně je důležité uvědomění, ochota a dovednost (Jirásková, 2005).

Jaro Křivohlavý popisuje ve své knize několik příkladů interpersonálních konfliktů. U konfliktů představ je třeba si nejdříve říct, jakým způsobem vzniká představa. Na představu má podíl to, co si jedinec myslí, co vidí, slyší, atd. jde tedy o percepci - vnímání. Jedna věc může být několika lidmi vnímána různým způsobem. Můžeme tedy říct, že největší podíl na odlišnosti představ má motivační pozadí percepce (Křivohlavý, 2008, str. 23).

Dalším typem konfliktů je *konflikt názorů*. Názor můžeme chápat jako spojitost mezi představou a hodnotícím soudem.

Třetím typem je *konflikt postojů*. Postoj můžeme popsat jako názor ovlivněný osobním citovým vztahem.

Posledním typem konfliktů, o kterých se zmíníme, je *konflikt zájmů*. V tomto případě jde o střet „kdo z koho“. Bud' „já“ nebo „ty“. Konflikty zájmů tvoří jednu z nejzávažnějších skupin mezilidských konfliktů.

3.7.3 Řešení konfliktů

Při konfliktech bychom byli vždy rádi, kdyby se vyřešily beze zbytku rozumovou cestou. Jedině tak máme jistotu, že nám „nezaplní“ podvědomí a nebudou působit na naše jednání a chování v budoucnosti při dalším možném konfliktu.

Jakým způsobem lze tedy vyřešit konflikty?

Konflikty představ - v první řadě si musíme uvědomit, že každý člověk má jinou představu o dané věci. Z toho si tedy můžeme odvodit řešení. Pokud si člověk není jist,

zda jeho myšlenka byla pochopena tak, jak byla míněna, je třeba si tuto skutečnost ověřit. Požádat dotyčného, aby svými slovy řekl, jak věc pochopil. Také bychom se neměli bát zeptat se druhého, co si myslí. Je lepší se zeptat hned, než z toho později vznikne problém.

Konflikty názorů - Křivohlavý ukazuje řešení konfliktů názorů na příkladu z vědy. Dva badatelé mohou mít na jednu věc jiný názor. Pokud jim jde o ověření platnosti názoru, pak ho experimentálně ověří. Pokud tedy máme s někým odlišné názory, je nejlepší variantou obrátit se na „odborníka“.

Konflikty postojů - v tomto případě je třeba si dávat pozor na neverbální projevy. „Protivník“ si vždy všimne, když v zápalu emocí vyjadřujeme mimikou nebo posunky negativní postoj k němu (Křivohlavý, 2008).

Při vyřešení konfliktů je také důležitá naše ochota a vůle něco změnit. Pokud ale tuto ochotu uplatníme v jednom konkrétním případě, neznamená to, že se naše jednání změní i v řešení dalších konfliktů. Je třeba si také osvojit efektivní komunikaci a aktivní naslouchání. Efektivní komunikaci můžeme vyjádřit jako jasně a srozumitelně vyjádřené naše pocity a potřeby. Pokud si osvojíme tyto dovednosti, je pravděpodobné, že se dál konflikt nebude vyhrocovat.

Musíme si také uvědomit, jaký bude mít naše jednání při konfliktu důsledek. Pokud řešíme konflikt v klidu a bez křiku, často to vede ke kladným následkům a my máme ze sebe dobrý pocit (Jirásková, 2005).

Řešení konfliktů by se v žádném případě nemělo oddalovat. Pokud nevyřešíme vzniklý problém co nejdříve, nahromaděné negativní emoce mohou vést k větším a závažnějším konfliktům.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle a výzkumné otázky

Cíle:

- 1) Zjistit důvody, které vedou ke společnému soužití více generací.
- 2) Hluběji popsat a prozkoumat fungování vícegeneračního soužití.
- 3) Definovat možné klady a zápory.

Výzkumné otázky:

- 1) Jaké důvody informanti uvádějí pro vícegenerační soužití?
- 2) Jakým způsobem probíhá soužití vícegeneračních rodin?
- 3) Jaké problémy ve vícegeneračním soužití vnímají informanti?
- 4) Jaké přínosy ve vícegeneračním soužití vnímají informanti?

4.2 Metodika šetření

Pro naplnění cílů naší práce byl použit kvalitativní přístup. Hendl popisuje kvalitativní výzkum jako vyhledávání a analýzu jakýchkoli informací, které výzkumník získá v terénu v rozhovoru s novými lidmi. Tyto informace sbírá výzkumník delší čas, analyzuje je, přezkoumává a sbírá další nové informace. *Kvalitativní výzkumník nesestavuje ze získaných dat skládanku, jejíž konečný tvar zná, spíše konstruuje obraz, který získává kontury v průběhu sběru a poznávání jeho částí* (Hendl, 2005, str. 52).

Pro tuto práci byl použit jeden ze základních přístupů kvalitativního výzkumu - případová studie - jedná se o popis a rozbor jednotlivých případů.

Použitá metodika

Ke sběru údajů v jednotlivých případových studiích jsme použili metodu dotazování - **polostrukturovaný rozhovor** - tazatel si připraví určité schéma otázek, kterými se při rozhovoru táže. Pořadí těchto otázek se může zaměňovat podle situace, jak se rozhovor vyvíjí (Miovský, 2006). Okruhy pro dotazování byly sestaveny s ohledem na získání co největšího množství informací k danému tématu a byly rozděleny do tří částí - demografie, mezigenerační soužití a volný čas v rodině.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Celkem bylo osloveno 6 rodin. Z důvodu pozdější neochoty mladších členů jedné z dotazovaných rodin, byl nakonec veden rozhovor pouze se členy 5 rodin. Celkem bylo vedeno 20 rozhovorů se zástupci jednotlivých generací. Pro výzkum byly vybrány rodiny, které byly zastoupeny minimálně třemi generacemi a žijí pohromadě v jednom obydlí.

Průběh šetření

Výzkum probíhal v měsících leden a únor 2014. Jednotlivé rozhovory byly realizovány ve většině případů v místě bydliště dotazovaných. Před samotným rozhovorem byli vždy dotazovaní informováni o účelu rozhovoru. Odpovědi byly zaznamenány jako audio záznam a poté byla provedena jejich transkripce - přepsání do písemné formy. Rozhovory byly přepsány doslovně, mohou se tedy vyskytovat nespisovná slova. Získaná data byla zpracována také pomocí SmartArtů v programu Microsoft Office Word 2007. Pro lepší rozlišení ve schématech jednotlivých členů rodiny v odpovědích týkajících se vztahů v rodině, byly odpovědi prarodičů, rodičů a dětí barevně odlišeny. Zelená barva znázorňuje odpovědi prarodičů, fialová dětí a růžová barva odpovědi rodičů.

4.4 Analýza rozhovorů

Rozhovory byly vedeny s jednotlivými zástupci generací samostatně, aby nedocházelo k rušení rozhovoru a odpovědi nebyly ovlivněny přítomností jiných osob.

Rozhovorů se ochotněji účastnily ženy, než muži. Odpovědi žen jsou tedy obsáhlejší a hlouběji popisují problém. Muži buď neodpovídali vůbec, nechtěli se rozhovorů účastnit nebo poskytli pouze strohé, základní informace.

4.4.1 Případová studie č. 1

První rodina žije ve městě ve dvougeneračním domě, který je rozdělen na dvě podlaží. V každém bydlí jedna rodina a každá rodina má také svůj vlastní vchod. Rozhovor byl veden se čtyřmi členy. Dva zástupci střední generace - Andrea 40 a Karel 41, jeden zástupce mladší - Andrejka 21 a jeden zástupce starší generace - babička 70 let. Jinak v rodině žije ještě syn Kájík- 15 a děda 74, kteří se rozhovoru nezúčastnili. Syn nechtěl a děda byl v době vedení rozhovorů v nemocnici.

Důvodem pro společné soužití bylo vyřešení otázky bydlení. Andrea s Karlem se znali jen krátce a asi po 3 měsících oznámil Karel svým rodičům, že čekají rodinu. Jak uvádí babička, byl to šok. *„Když jsme se dozvěděli, že se musí vzít, tak to byl šok, protože byli oba hodně mladí. Ale držím se hesla, že něco špatný je pro něco dobrý, ale ono to dobře dopadlo.“* (babička) Rodiče jim nabídli, že mohou bydlet u nich, ale že musí být svatba. *„Pro nás svatba nebyla důležitá, ale babička rozhodla, že se musíme vzít a že budeme bydlet u nich.“* (Andrea) Ze začátku bydleli všichni pohromadě. Andrea s Karlem obývali jednu místnost a s ostatními členy rodiny se dělili o koupelnu, kuchyň a obývací pokoj. Postupem času začali dům předělávat, aby měl každý svůj byt a hlavně také svůj vchod. *„Na tom jsem trvala, mi že budeme mít svůj zámek a oni taky svůj.“* (babička)

Již před narozením dětí byly vztahy bez větších problémů. Babička, děda i Karel chodili do práce a Andrea byla sama doma. V té době byla převážně celý den sama, takže ani k nějakým problémům docházet nemohlo. Andrea s babičkou se pomalu poznávaly. *„Už na začátku byla slušná a hodná, ale musely jsme se poznat.“* (babička) Když se narodila Andrejka, všichni byli šťastní. Bylo to vlastně první děvče do rodiny. Karel má jednoho bratra, takže když se babička s dědou dozvěděli, že se narodila holčička, měli velikou radost. Později se narodil ještě syn. Když byly děti malé, prarodiče hodně pomáhali s hlídáním. Sice chodili do práce, ale kdykoliv měli volnou chvíli, neváhali a pohlídali. Byli moc rádi, že mají vnoučata, a že je mají takhle blízko. *„Mě připadá, že tam byl rozdíl jenom v tom, že se mi nenarodily.“* (babička)

V době, kdy děti byly už větší, začali Karel s Andreou podnikat. Už neměli tolik času na děti, tak je zastoupili prarodiče. *„Mají stejné pravomoci jako my, mají naši plnou důvěru.“* (Karel) Babička odešla do důchodu a začala se jim věnovat. Hlavně Kájíkoví, který měl problémy ve škole se psaním. Už mu i hrozilo opakování třídy, ale babička s ním tak dlouho trénovala, až se to perfektně naučil a postoupil do další třídy. V té době jim péče prarodičů o děti hodně pomohla. *„Když jsme začali podnikat, nebýt babičky, nezvládli bychom to.“* (Andrea) Vztah vnoučat a prarodičů hodnotí všechny strany pozitivně. Prarodiče si jejich přítomnost užívali a vnoučata - Andrejka, na toto období moc ráda vzpomíná. S babičkou jezdili na výlety vlakem, trávili dovolené na chatě, chodívali na různé kulturní akce. Děda se do těchto aktivit moc nezapojoval, ale neznamená to, že by se nechtěl vnoučatům věnovat. Jen ho tyto aktivity moc nebavily a radši trávil čas u baráku. Vynahrazoval jim to na chatě, kam každé prázdniny, ale i o víkendech společně jezdili. Děti braly babičku spíš jako druhou mámu, než jako babičku. *„Od malička jsou jako naše vlastní.“* (babička) Hodně se jim

věnovali, již od útlého dětství se aktivně podíleli na jejich výchově, zejména babička. „*S výchovou jsme pomáhali hodně, vlastně od malička byli u nás.*“ (babička)

Babička hodnotí výchovu svých vnoučat jako velmi dobrou. Rodiče se vždycky o ně vzorně starali, vedli je ke slušnému chování. „*Kamkoli jsem s nimi šla, nemusela jsem se za ně stydět.*“ (babička) Vedli je k tomu, aby měli ve škole dobré známky. Na tomto se podílela i babička, protože byla učitelkou německého jazyka, proto „tlačila“ svá vnoučata do toho, aby tento jazyk plynně ovládala. Ale jinak se do výchovy nepletli. S rodiči měli na výchovu podobné názory, proto nevznikaly žádné „třecí plochy“. Stejný názor má i Andrea a Karel. Prarodiče do výchovy nikdy nezasahovali. Pokud bylo třeba, probrali to spolu, Andrea si vyslechla názor babičky, a buď ho přijala za svůj, nebo si to udělala tak, jak ona uznala za vhodné. „*S výchovou nám pomáhali, takže když se jim něco nelíbilo, vyřídili si to rovnou s dětmi a my jsme do toho také nezasahovali.*“ (Karel) Děda se do výchovy nikdy nepletl, jen v jednom případě, kdy se jednalo o problém Andrejky a jejího přítele. Ale pomohlo to. „*Myslím si, že Andrejce bylo nejmíc líto, že jí něco řekl děda. Ona na to nebyla zvyklá a nečekala to, že by děda jí něco řekl.*“ (Andrea)

Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou hodnoceny kladně. Andrea se zmiňuje o určitých problémech v době puberty dcery, ale v dnešní době hodnotí vztahy velice kladně. „*Prošli jsme si pubertou a teď je to úplně v pohodě. Řekla bych na bázi kamarádství.*“ (Andrea) Jsou v každodenním styku, ať telefonickém či osobním. Karel hodnotí vztah s dcerou také kladně. Také se zmiňuje o problémech v době puberty, ale dodává, že to bylo v normě. Nyní už je vše v pořádku, stýkají se často a tráví spolu hodně času. „*S dcerou a jejím přítelem chodíme třeba na zábavy, jezdí za námi pokaždé, když jí vyjde volná chvíle.*“ (Karel) Syn je teď v pubertě, tak oba čekají, jak to bude probíhat. Zatím se změny v chování výrazně neprojevují. Nějaké změny pozorují v komunikativnosti, ale asi je to dané tím, že není všeobecně moc hovorný. „*Je uzavřenější, moc nám toho neřekne, musí si to nejdřív utřídit v hlavě a potom nám něco z toho řekne.*“ (Andrea) I dcera odpovídá na otázku vztahů s rodiči kladně. „*Vztahy s rodiči hodnotím spíše kamarádské, ale vše má své hranice.*“ (Andrejka)

Vztahy dospělých, tedy rodičů s prarodiči, jsou opět hodnoceny velmi kladně. Andrea si vytvořila s babičkou moc hezký vztah. Už na začátku se Andrea rozhodla, že bude babičce vykat a podle ní je to jedna z věcí, která přispěla k dobrým vztahům mezi nimi. Dobré vztahy jsou dány také tím, že každý z nich upustil od svých velkých nároků a za ta léta se sžili velmi dobře. „*A taky si myslím, že je důležité, aby ta „mladá“*“

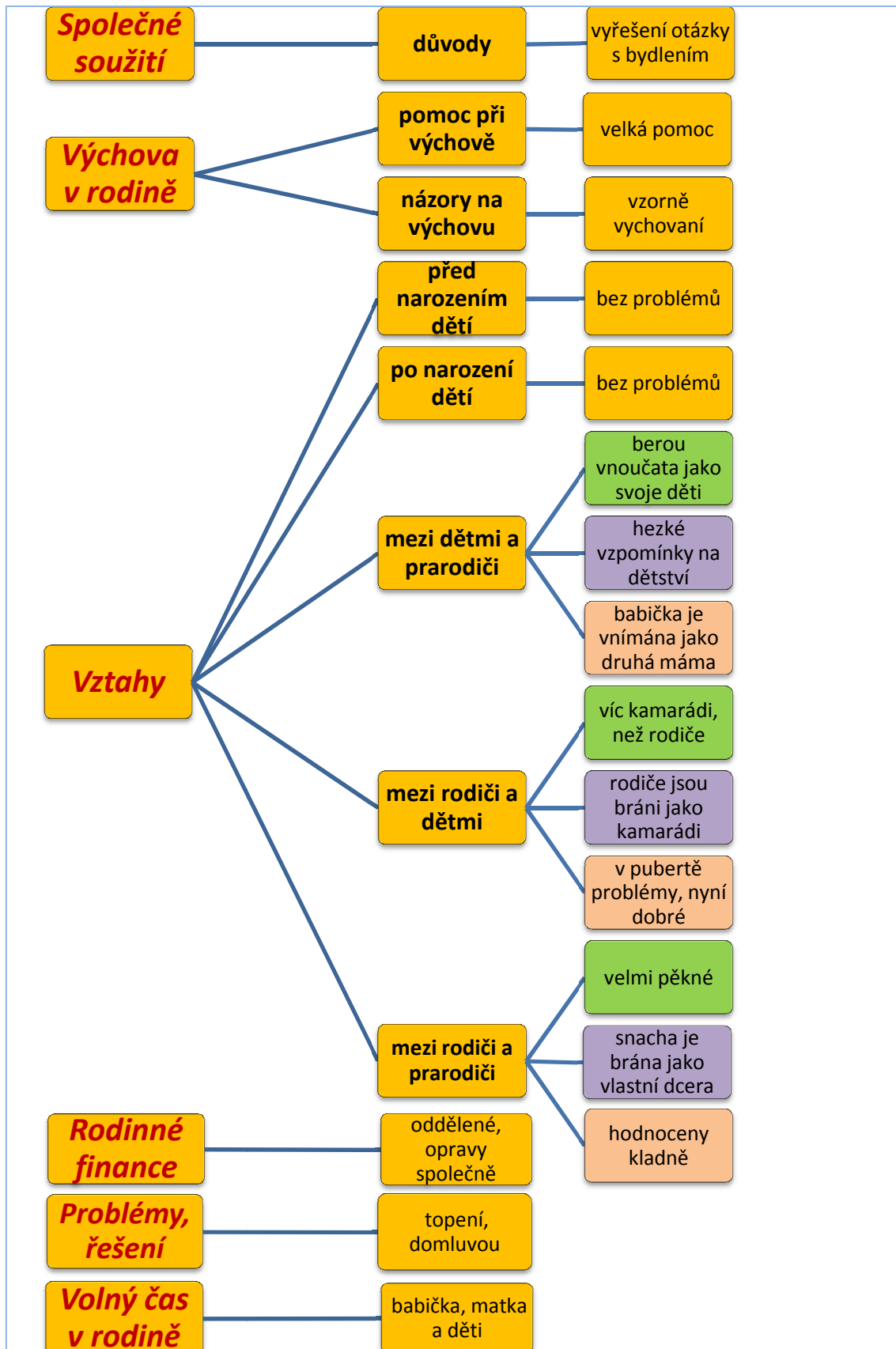

chtěla. Starý člověk se dá ovlivnit. Když budu na něj milá a snažit se s ním vycházet po dobrém, tak to funguje. Hodně záleží na povaze člověka.“ (Andrea) Jejich vztah je také hodně ovlivněn tím, že babička hodně pomáhala s dětmi. Jak Andrea sama říká, nebere to tak, že by jí chtěla být za něco vděčná, ale je moc ráda, jak to bylo. Babička má, podle jejích slov, Andreu a Karla moc ráda. Stejně tak to vidí i Andrejka. Karel zmiňuje občasné problémy s dědou ohledně baráku, ale jak dodává, nemá cenu to řešit. *„Řekl bych, že už jsou oba - babička a děda, ve věku, kdy nemá cenu se s nimi dohadovat.*“ (Karel) Finance má každá rodina svoje. Společné finance jsou pouze na větší opravy a elektřinu. Andrea otázku podílení se na společném financování vidí takto. *„Když si chceme něco opravit, tak si to opravíme a oni nám na to něco přidají.*“ (Andrea) Pokud by prarodiče nepřispívali do rodinného rozpočtu, v žádném případě by to neovlivnilo chod rodiny. Na tomto se shodli všichni dotazovaní.

Na otázku „Jaké problémy řešíte nejčastěji?“ odpověděli převážně všichni, že žádné problémy neřeší. Jen Andrea s Karlem si zmínili o problémech ohledně topení. Jelikož má na starosti topení děda, vznikají občas problémy. Pokud se ale dostanou k topení oni, děda je nespokojen a z toho vznikají někdy tato nedorozumění. *„Děda nebude nikdy spokojený a vždycky to budeme dělat špatně.*“ (Karel) Problémy jsou ale řešeny domluvou. Pokud jde o dědu, ten to potřebuje vždy vstřebat, takže nějakou chvíli nemluví.

Volný čas v rodině spolu tráví, ale ne každou volnou chvíli. Babička odpověděla *„Andrea k nám chodí na kávičku, třeba v sobotu vařím nebo zase Andrea vaří a pozve nás na oběd. Ale není to povinnost žádné z nás, jenom se domluvíme. Pokud jdou na nějakou akci, tak to už vařím automaticky i pro ně.*“ (babička) Andrea, Karel a Andrejka odpověděli podobně. Volné chvíle tráví sportem nebo na chatě. Do rodinných aktivit se ale zpravidla nejvíce zapojuje babička a Andrea s dětmi.

Schéma 1 případová studie č. 1

4.4.2 Případová studie č. 2

Druhá rodina žije na venkově ve dvou samostatných u sebe stojících baráků, které jsou spojeny zahradou a dvorkem. Pohromadě bydlí celkem 3 generace. Rodiče - Marie 49 a Miroslav 50, dítě - Mirka 25, její přítel - Štěpán 25 a babička 80 let. Rodiče s dcerou a jejím přítelem bydlí v jednom baráku a babička bydlí sama ve druhém. Rozhovorů se zúčastnili všichni členové rodiny kromě Štěpána.

Důvodem pro společné žití této rodiny bylo vyřešení situace v rodině. Mladá rodina žila nedaleko babičky, ve vedlejší vesnici. Bohužel babička měla hodně špatné vztahy se snachou, se kterou spolu s manželem, synem babičky, bydlela. *„Bohužel moje snacha od staršího syna se mnou vůbec nemluvila a měly jsme věčné hádky. Nenechala mě ani vídat moje vnučky. Prostě jsme žili vedle sebe.“* (babička) Dospělo to tak daleko, že starší syn rozhodl, než aby neustále řešil rozepře mezi matkou a manželkou, že se statek prodá. Pokud by ale statek koupil někdo cizí, babička by ztratila domov i místo, kde žila dlouhá léta. První, kdo měl předkupní právo, byl jeho bratr, mladší syn babičky. Neváhali ani minutu a chalupy od bratra koupil. *„Nabídli nám ji jako prvním kupcům a my jí samozřejmě koupili. Přece bysme mamku nenechali bydlet s někým cizím.“* (Miroslav) Marie k tomuto poznamenala, že v této době měli již rozjednanou stavbu vlastního domu, ale kvůli babičce museli změnit své plány. *„Do dneška mám plány na nový barák. Měli jsme rozjednanou parcelu. Všechno se ale v minutě změnil.“* (Marie) Ale nakonec své rozhodnutí hodnotí kladně. *„S babičkou vycházím dobře, taky někdy si říkám, já, co jí to zase napadlo, ale to je zanedbatelný.“* (Marie)

Rodina Marie a Miroslava se k babičce přistěhovala až v době, kdy už byly dcery narozeny. Do té doby bydleli sami v bytovce v nedaleké vesnici. Ale za babičkou pravidelně dojížděli na návštěvu. Byla za to moc ráda, už jenom z toho důvodu, že se mohla potěšit se svými vnučkami. S vnučaty, která žila s babičkou, se vídat ani je opatrovat nemohla, proto se vždycky těšila, že za ní přijedou vnučky do mladšího syna. *„Protože jsem již řadu let vdovou, ovdověla jsem, když mi ještě nebylo 40, byla jsem ráda, že za mnou jezdí. Když už jsem se nemohla vídat s vnučaty od staršího syna, vždycky jsem se na vnučky těšila.“* (babička) I babiččin syn vidí toto stejně. Pro babičku i jeho rodinu rozhodnutí o koupi statku bylo dobré rozhodnutí. Všichni z tohoto soužití čerpají většinou jen pozitiva. *„Babička byla ráda, protože do té doby řešila jen samé problémy se svojí bývalou snachou. Když jsme se tam tedy nastěhovali, babička si holky hodně užívala. S těmi druhými vnučaty se stýkat nesměla, tak jí to naše holky vynahrazovaly. Mají spolu hezký vztah.“* (Miroslav) Babička hodnotí příchod jejího

mladšího syna s rodinou pozitivně. To, co nemohla zažívat s prvními vnoučaty, si o to víc užívala s těmi, co se k ní přistěhovali. „*To bylo moc pěkný období. Byla už jsem v důchodu, tak jsem si vnučky mohla užívat. Vyprovázela jsem je do školky, vyzvedávala jsem je. Odpoledne jsme chodily na procházky, hrály jsme si. Vynahrazovaly mi to, co jsem si nemohla užívat s těmi druhými vnoučaty.*“ (babička) Marie k tomu dodává, že podle ní by vztahy byly dobré, i kdyby u babičky bydlili již před tím, než se děti narodily. Babičku mají všichni rádi a jsou rádi, že jí mají. Hodně jim pomáhá. I teď, když už je jí 80 let. „*My s ní problém nemáme, spíš jsme rádi, že jí máme, protože nám pomáhá. Pomáhá nám s hlídáním vnoučete - jejího pravnoučete.*“ (Marie) Aničku, což je babičky pravnučka, si hodně užívá. Dokonce i v tomto věku ji hlídá. Protože se Aničky matka a otec rozešli a nemají mezi sebou ty nejlepší vztahy, není nikdo, kdo by Aničku hlídl, když je např. nemocná. Pro tento případ je tu právě prababička, která se jí ochotně ujme a pohlídá. „*A teď si užívá Aničku, její pravnouče, ještě víc, než ty její vnoučata, přímo od malinka.*“ (Marie)

Z důvodu toho, že se k babičce mladá rodina přistěhovala až s odstupem času, podílela se babička na hlídání především mladší vnučky Mirky. V té době už byla v důchodu, takže měla víc času. Pokud byly vnučky nemocné, vždycky je hlídala a starala se o ně, protože rodiče chodili do práce. Při rozhovoru se členové rodiny, spíše než k pomoci s výchovou dcer a vnuček, vyjadřovali hodně k pomoci s vnučkou a pravnučkou Aničkou. „*Jelikož my jsme s manželem dost zaměstnaní, takže naše babička, vlastně prababička, protože já už mám jedno vnouče, tak když je nemocný, tak prostě prababička hlídá a užívá si to, protože na ty svoje neměla až tolik času a vlastně ty jedny vnoučata hlídat ani nesměla.*“ (Marie) Babička také hovoří o pomoci s hlídáním pravnučky. Je za to hodně ráda, protože jí to udržuje v „kondici“. „*Jedna z vnuček už má dcerku Aničku, je na ní sama, protože se jí nevyvedl vztah, tak když potřebuje, pohlídám. Syn se snachou chodí do práce a nemůžou být doma, tak pravnučku hlídám já. Je to moje zlatíčko.*“ (babička)

Vztahy mezi dětmi a babičkou všichni členové rodiny hodnotí velmi kladně. Babička je ráda, že jí vnučky navštěvují, pomohou jí s velkým úklidem. Jedné z vnuček nedávno rodiče koupili nový byt, babičku tam pozvali na návštěvu a ta byla unesená. „*Když jsme tam vzali babičku podívat, tak o ničem jiným nemluvila, než jak to má krásný.*“ (Marie) I otec Miroslav hodnotí vztahy mezi jeho dcerami a matkou pozitivně. I když byly dcery malé, i nyní v dospělosti, jsou často s babičkou. „*Mám opravdu velké štěstí, že mám*

takovou snachu a vnučky.“ (babička) I vnučka Mirka ráda vzpomíná na hezké chvíle s babičkou. Nevzpomíná si na nějaký problém, který by jí utkvěl v hlavě.

Vztahy rodičů a dcer jsou hodnoceny také dobře. Marie si však posteskla. *„Já mám s nimi vztahy dobrý, ale mám s nimi hrozně moc starostí. Čím větší děti, tím větší starosti...“* (Marie) Více se k tomu nechtěla vyjadřovat, ale jelikož Marii dobře znám, vím, že doma hodně řeší nevydařený vztah starší dcery. Její bývalý přítel a otec dcerky Aničky se k ní moc hezky nechová a i výchova Aničky ze strany otce není ideální. Ale podle mého mi nepřísluší dále toto hodnotit. Respektovala jsem, že se více k tomuto tématu Marie nechtěla vyjádřit. Otec Miroslav má s dcerami také hezký vztah. Hodnotí to tak, že si nyní vynahrazuje ztracený čas, který dříve trávil v práci. Rád se s nimi stýká a vlastně i velmi často jsou spolu. Užívá si také vnučky, o kterou se často stará. *„Vyzvedávám ji ve školce a potom jí hlídám třeba celé odpoledne. Užívám si čas s ní.“* (Miroslav) Velmi hezky hodnotí vztahy s rodiči dcera Mirka. *„Vztahy s rodiči hodnotím jako skvělé. Vždy se na ně mohu obrátit a jsou mi oporou. Často je neberu ani jako rodiče, ale spíš jako kamarády.“* (Mirka) Rodiče mají dokonce hezký vztah i s jejím přítelem. *„I s přítelem si padli do oka.“* (Mirka) *„Sžili jsme se s ním, jako kdyby tam žil odjakživa.“* (Marie) Téma vztahů rodičů a jejich dětí bych uzavřela větou babičky. *„Moc hezky se mi kouká na to, jak se k sobě krásně chovají.“* (babička)

Na vztahy mezi „dospělými“, tedy rodiči a babičkou si také nikdo neztěžuje. Miroslav toto téma moc nerozebíral, řekl jednoduše, že vztahy s jeho maminkou jsou dobré. Marie hodnotí prožití téměř dvaceti let, dá se říct po boku babičky, jako by těch dvacet let ani neproběhlo. Na nic ve vztahu k babičce si neztěžuje. *„Tím, že bydlíme jakoby spolu, ale ona má svojí chalupu, tak jsme prostě každý ve svém. Nevím, jaký by to bylo, kdybych jí měla úplně v domácnosti. Takhle si ona k nám přijde, kdy chce, my tam jdeme taky, kdy chceme... je to takový odděleně-neodděleně. Každý máme prostě to svoje.“* (Marie) Babička je moc ráda, že si spolu všichni tak rozumí a že získala tak hodnou snachu. O víkendu k nim chodí na oběd, Marie jí pomáhá s větším úklidem a naopak babička pomáhá s hlídáním pravnučky. Všichni si pomáhají. Dcera Mirka hodnotí jejich vztahy také kladně. *„Jejich vztahy jsou také velmi dobré. Babička je už mnoho let vdovou, tak je ráda, že tam nemusí být sama a také, že se před mnoha lety vyřešily vztahy mezi babičkou, strejdou a jeho ženou. Oni odešli a naši si koupili barák „i s babičkou“. Myslím si, že je jim babička do dneška hodně vděčná.“* (Mirka)

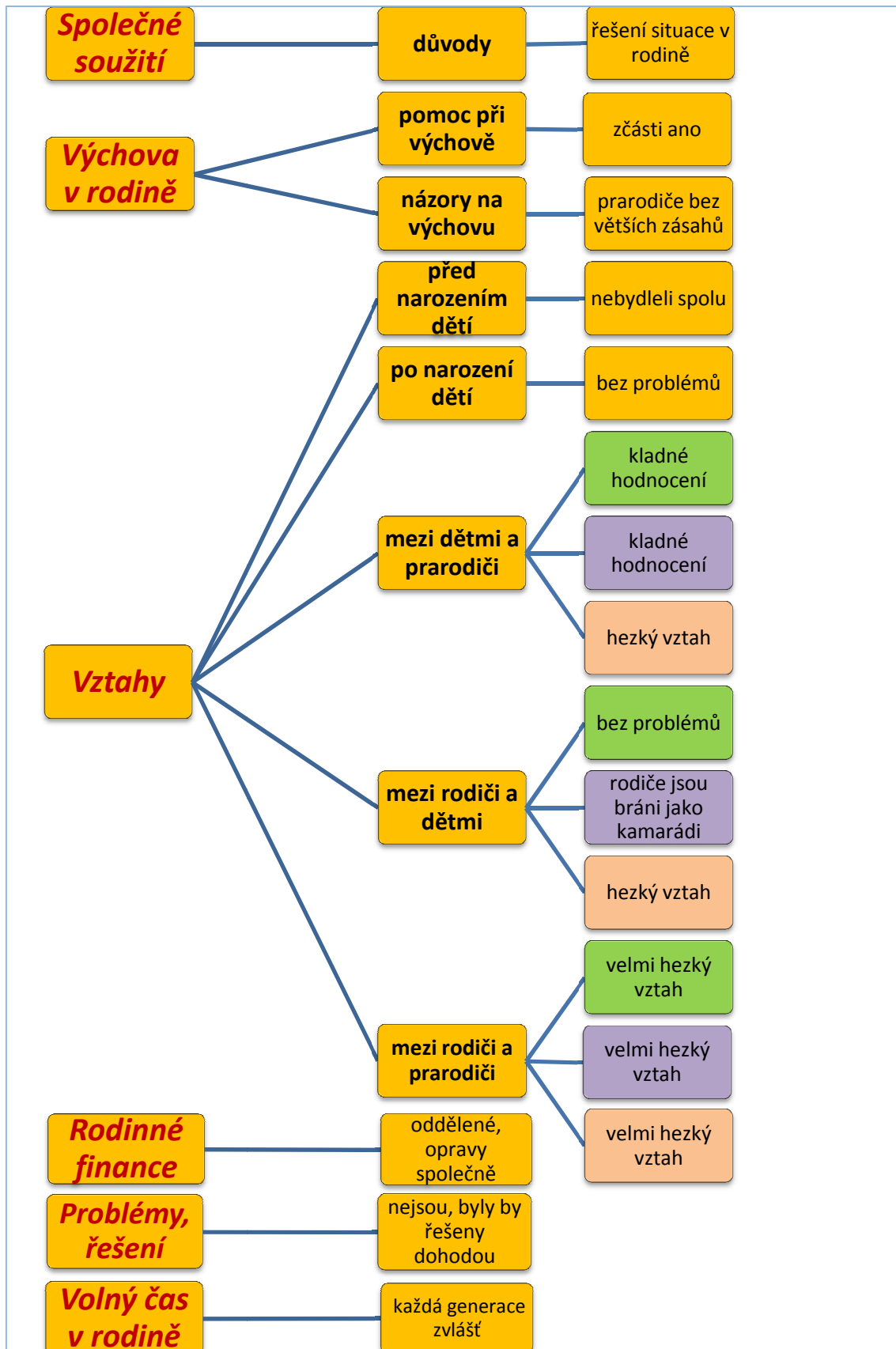
Do výchovy babička nikdy nezasahovala, jak se všichni shodli. *„Nikdo nám do výchovy nezasahoval. Myslím si, že i kdyby zasahoval, tak bychom si to nenechali.“* (Miroslav)

Co se týká otázky společného financování, mají v této rodině obě rodiny peníze oddělené. Každý s nimi hospodaří dle uvážení. Všechny výdaje na společné opravy financuje mladá rodina, babička jim vždy něco přispěje. *„S manželem máme jedny finance a z těchto peněz se hradí všechno, babička podle uvážení nám přispěje. Třeba přispívá na větší opravy, např. na novou fasádu, střechu, tak nám přidala nějaké peníze. Ale jinak finance na domácnost máme každý zvlášť.“* (Marie) Pokud by tedy babička nepřispívala na opravy, jak všichni hodnotí, žádný zásah by to nebyl. *„Já si myslím, že by to zvládli i beze mě. Podle mě by to ale nebylo spravedlivé, kdybych jim nic nedávala.“* (babička)

O problémech také všichni hovoří stejně. Žádné zásadní velké problémy nemají. Jak hodnotí Miroslav, nemají vlastně problémy žádné. Jen dcera Mirka se zmiňuje o problémech s úklidem, ale nevnímá to jako velký problém. *„Většinou jde o drobné problémy týkající se např. úklidu. Opravdu nevím, jestli jsme vůbec nikdy řešili něco hodně zásadního. To určitě ano, ale nikdy jsme to neřešili jako problém.“* (Mirka) Pokud už v rodině vznikne nějaké nedorozumění, vždy se vyřeší domluvou. *„Pokud vzniknou nějaká nedorozumění nebo výměna názorů, vše řešíme v klidu a s rozmyslem. Jsme již ve věku, kdy nám hádky v ničem nepomůžou, jen by nám mohly „napáchat“ špatnosti.“* (Miroslav)

Čas spolu už teď rodina netráví. Když byly děti malé, jezdili všichni na výlety, dovolenou... Nyní tráví volný čas každý podle svého. Babička na zahrádce nebo procházkami s pravnučkou. Marie s Miroslavem tráví volný čas, pokud ho mají, spolu. Vynahrazují si čas, kdy jsou v práci a moc se „nevidí“. *„Děláme všechno společně, když jdeme pracovat na zahrádku, jsme tam spolu, nebo spolu natíráme. Prostě jsme blízko sebe.“* (Marie) *„Pokud máme s manželkou volný čas a nejsme v práci, snažíme se ho maximálně využívat pro sebe.“* (Miroslav) Často také hlídají vnučku Aničku. Mirka tráví volný čas většinou s přítelem u televize nebo návštěvami u příbuzných.

Schéma 2 případová studie č. 2

4.4.3 Případová studie č. 3

Další rodina, s jejímiž členy byly vedeny rozhovory, žije ve městě ve dvougeneračním domě. V domě žijí 3 generace. V dolním patře žije děda 62 a babička 61, ve druhém patře bydlí jejich dcera Marcela 42 a vnučka Tereza 17 let. Na víkendy za rodinou dojíždí vnuk Pavel 20, který přes týden bydlí u svého otce. Rozhory byly vedeny s babičkou a dědou, matkou a dcerou.

Tato rodina začala spolu žít víceméně z finančních důvodů. Rodiče Marcely žili ve dvougeneračním domě, kde bylo jedno patro volné a to nabídli dceři s manželem. Už v době, kdy stavěli tento dvougenerační dům, počítali s tím, že jedno patro bude využívat jedno z jejich dětí. Protože se Marcela vdávala jako první, bylo samozřejmé, že to nabídnou jí. *„Když se mladí rozhodli, že se vezmou, nabídli jsme jim bydlení u nás. S manželem jsme to probírali, ale už když jsme stavěli náš dvougenerační dům, počítali jsme s tím, že se k nám jednou některé z dětí nastěhuje a bude s námi bydlet. Od začátku jsme si nastavili pravidla, na kterých jsme se všichni shodli.“* (babička) Děda k tomu ale dodává, že se Marcela s manželem brali moc mladí. A jejich manželství nedopadlo dobře. *„Sice jsem jim říkal, že je to ještě brzy na to, aby se brali, že mají na to dost času, ale neposlechli. Taky to potom tak dopadlo. Zeťák odešel a holka zůstala u nás sama i se dvěma dětmi.“* (děda) Jak se shodují babička i Marcela, jedním z důvodů, proč se rozhodli nastěhovat k rodičům, bylo také to, že až přijdou děti, babička s dědou pohlídají.

Ještě než se do rodiny narodily děti, vztahy mezi dospělými byly dobré. Jak říká babička, každý musel slevit ze svých nároků. *„Je jasné, že každý z nás musel ustoupit ze svých nároků, jinak by to ani nešlo a nedomluvili jsme se.“* (babička) Marcela hovoří o tom, že vztahy byly dobré, ale z důvodu toho, že její otec je prudší a lehko se rozčílí, občas se řešily nějaké dohady. *„Můj otec je ale trochu prudší, má svojí hlavu a to jsou důvody, které vedou k občasným dohadům třeba ohledně topení nebo zahrádky.“* (Marcela) Děda se vyjádřil k této otázce především ve vztahu k bývalému zeťovi. S manželkou řešil jejich brzký sňatek, ale nakonec, jak řekl, je to jejich věc. Než se dcera rozvedla s manželem, byly vztahy v pořádku i se zetěm. *„Je to jejich život, ať si s ním naloží dle svého. Ale docela to šlo. Se zeťem to bylo ze začátku v pohodě. Docela jsme si i rozuměli. Občas jsme si dali pivko, poseděli. Než se zbláznil...“* (děda) S příchodem dětí se vztahy v rodině moc nezměnily. Babička pomáhala Marcele s nově příchozím členem rodiny. *„Když dcera potřebovala pomoc a nevěděla si třeba rady s malým, zaběhla dolu za námi nebo zavolala a já šla za nimi nahoru.“* (babička) Chod

domácnosti se do jisté míry přizpůsobil malému dítěti, ale jak hodnotí babička, nic se výrazně nezměnilo. Děda se do toho moc nezapojoval. „*Já jsem se do toho moc nehrnul. Někdy jsem vyrazil s kočárem, ale to bylo jen výjimečně.*“ (děda) Marcela toto období vidí podobně, jen dodává, že jí babička dávala rady typu - kdy mají jít děti spát, co jim má dát na sebe a podobně.

Na výchově vnoučat se babička s dědou podíleli, ale nějak násilně, pod tlakem nezasahovali. Pokud bylo třeba pohlídat děti, např. při nemocech, byli vždy na blízku. Prarodiče je brávali na výlety, na chatu na Lipno. Babička s nimi potom jezdila sama každý víkend na výlety vlakem. „*Pamatuji si, jak jsme si užívali výlety vlakem. Děti se vždycky těšily na víkend, protože skoro každou sobotu jsme s nimi jezdili na výlety.*“ (babička) Marcela byla za pomoc rodičů moc ráda, moc jí pomohla matka. „*Dříve, když byly děti malé, byla pro mě pomoc rodičů při výchově dětí velice důležitá. Hlavně moje mamka se o děti hodně starala, dobře a snad i ráda.*“ (Marcela) Děda se do výchovy moc nezapojoval. Když bylo třeba zasáhnout, neváhal a vyřešil situaci. Jako jediný z dotazovaných připustil, že občas nějaká ta facka padla. Samozřejmě jen výchovný pohlavek. „*Když jsem ale viděl, že jsou děti drzí nebo že neposlouchají manželku nebo dceru, tak jsem zasáhl. Ne že bych je nějak bil, ale výchovný pohlavek někdy padl. I zvýšení hlasu většinou pomohlo.*“ (děda) S babičkou hodně pomáhali v době, kdy se mladí rozvedli. „*To na všechno zůstala sama, tak jsme jí pomoci museli.*“ (děda)

Problémy mezi matkou a dětmi byly především v době jejich puberty. Velké problémy nikdo z nich neuvádí, ale malé výměny názorů určitě probíhaly. To, co se hodně řešilo v rodině, byly problémy ohledně školy. Obě děti měly horší známky, syn chodil za školu, kouřil. „*Brácha ani já jsme nebyli zrovna moc dobrý ve škole, známky taky nebyly nic moc. Proto se i mamka s tátou hodně hádali.*“ (Tereza) Problémy byly ale také způsobeny tím, že se rodiče rozvedli. Děti těžce nesly to, že otec odešel. „*Myslím, že po rozvodu rodičů nám docela chybí. Mamka na tom po rozvodu nebyla moc dobře. Měla to s námi dost těžký, když na nás byla sama.*“ (Tereza) „*V době, kdy se dcera rozváděla s bývalým manželem, to začalo trochu skřípat mezi ní a synem, ale naštěstí jsme to překonali a žádné větší problémy nepřišly.*“ (babička) I když se Marcelin syn odstěhoval k otcovi, jezdí za rodinou každý víkend a je s nimi. „*Nyní začal jezdit i s jeho přítelkyní, tak je nás tady v baráku pořád hodně.*“ (babička) V dnešní době spíš než hádání si užívají jeden druhého. „*Mám je oba moc ráda a jsem ráda, že máme mezi sebou takový vztah.*“ (Marcela)

Vztahy vnoučat s prarodiči jsou v dnešní době hodnoceny dobře. „*V tuhle dobu jsou perfektní.*“ (babička) Když byly děti malé, trávili spolu hodně času a prožili spolu plno zážitků, na které vzpomínají dodnes. Babička s dětmi trávila asi nejvíc času. Vytvořili si spolu moc hezký vztah. „*Tím, že jsme spolu žili vlastně od jejich narození, vytvořili jsme si mezi sebou hezký vztah. Rádi vzpomínáme na chvíle, které jsme spolu trávili, když byly malé. Občas zasedneme k fotkám a smějeme se, kolik jsme toho nacestovali a prožili. Byly to nádherné chvíle.*“ (babička) Děda ovšem hodnotí vztah s vnoučaty především jako řešení problémů s vnukem. „*S klukem byly pořád samý problémy, chodil za školu, moc dobře se neučil, měl špatný známky.*“ (děda) Když se vnuk odstěhoval k otci, jeho problémy už neřešili. Matka je samozřejmě řešila stále, jen do toho nezapojovala dědu. Děda to shrnuje větou. „*No, přežili jsme to.*“ (děda) Tereza se vyjadřuje o vztazích s prarodiči následovně. Dědu vidí jako prudkého člověka, který často křičí. „*Děda je prudší, hned se rozčílí a někdy i křičí a nadává. Je to často slyšet po celém baráku.*“ (Tereza) Babičku zase tak, že umí dědu usměrnit a zklidnit. „*Ještě, že si umí babička dědu zkrotit. Babička to vždycky mezi námi všechno urovná.*“ (Tereza) Dědu i babičku má Tereza moc ráda. Podle Marcely mají mezi sebou, její děti a rodiče, hezký vztah. V minulosti možná řešili nějaké problémy ohledně výchovy, známek, ale dnes jsou rádi, když za nimi zajdou. Moc jí potěšili minulé vánoce. Všichni je strávili pohromadě. „*Např. letošní vánoce jsme strávili všichni pohromadě. Děti mi pomohly připravit večeři, babička s nimi ozdobila stromeček. Prostě jsme si to letos užili.*“ (Marcela) I když děti řešily nějaký problém s dědou, snažily se ho, za její přítomnosti, vyřešit. Děti měly z dědy respekt.

U otázky vztahů mezi Marcelou a jejími rodiči se každý, ať jen okrajově, zmíní o rozvodu. Asi před 5 lety Marcela vážně onemocněla a v té době proběhl i její rozvod. Rodiče jí hodně pomohli. Jak finančně, tak i psychicky. „*Nebýt jejich péče a pomoci, nevím, jak bych to všechno zvládla.*“ (Marcela) Tuto situaci řešila převážně s matkou, ale i otec pomáhal, když bylo třeba. Její matka toto období popisuje jako období, kdy dceři hodně pomohli. V době, kdy už se dostala zdárně z vážné nemoci, přišla další rána, rozvod. Nemohli se s touto situací vůbec smířit. Se zetěm se od té doby neviděli. „*Když se rodiče rozváděli, vztah táty, babičky a dědy byl na bodu mrazu.*“ (Tereza) „*Dcera na tom nebyla psychicky dobře, už jenom z důvodu toho, že prodělala těžkou nemoc a potom přišel ještě rozvod.*“ (babička) Teď už je naštěstí vše ve starých kolejích a Marcele se vede dobře. Je ráda, že u nich bydlí a že si vzájemně vypomohou. Naopak děda mluví o tom, že si Marcela často ztěžuje na jeho křik a rozčilování. On to ale

nevnímá jako velký problém. „*Ona mi vyčítá, že pořád na všechny řvu, ale já to tak nevidím.*“ (děda) Bere to tak, že je to normální. „*No, a že občas zvýším hlas. To ještě nikomu neublížilo, ne?*“ (děda) Na druhou stranu vypovídá, že má Marcelu hodně rád. Tereza vidí povahu dědy podobně jako její matka. Často se rozčílí a zlobí se na celou rodinu. „*Je to starej morous a prud'as a z toho plyne všechno. Ta výbušnost je hrozná.*“ (Tereza) Za nejhůře snesitelné považuje Tereza dědovo křik. „*Někdy křičí na mamku, někdy na babičku, někdy na všechny. To se mu pak snažíme vyhnout. Ještě že máme každý svůj pokoj, kam si můžeme zalézt.*“ (Tereza)

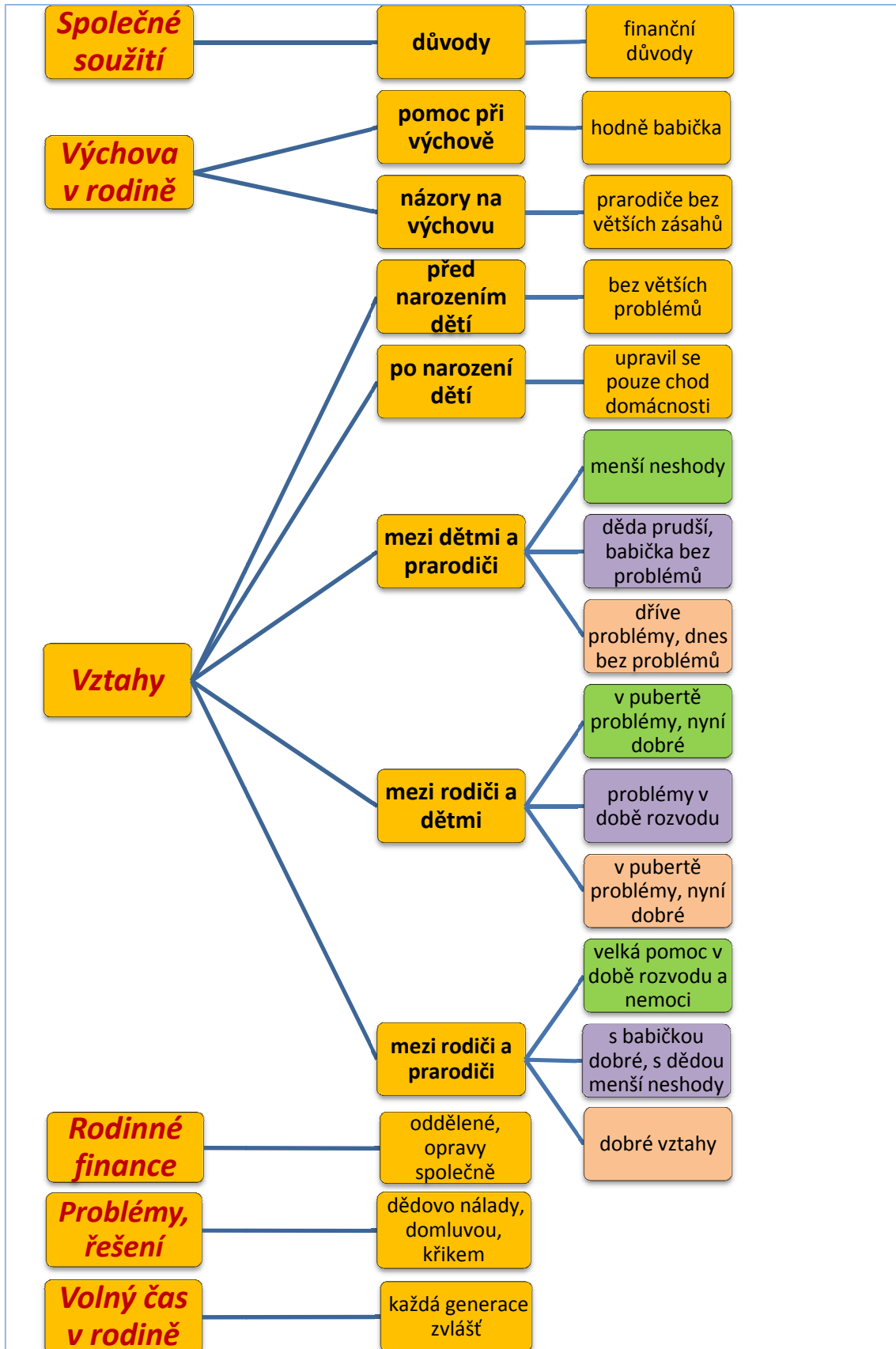
Do výchovy vnoučat prarodiče moc nezasahovali. Babička občas měla tendence říct svůj názor, jak by to ona udělala a jak by to podle ní bylo nejlepší, ale pokud už to bylo moc, děda jí usměrnil. „*Viděla jsem na ní, že se jí to nelíbí, i manžel mě na to upozorňoval, tak jsem šla radši od toho.*“ (babička) Když byly děti větší, babička se s nimi učila, brávala je do divadla, na výstavy, učila je slušnému chování. Podle slov Terezy. „*Byla to dobrá škola.*“ Děda do výchovy zasáhnul jenom v případě, pokud to bylo třeba.

Finance mají obě rodiny oddělené. V době, kdy byla dcera nemocná a byla čerstvě po rozvodu, finančně jí podporovali. „*Když jsem byla ale nemocná a čerstvě po rozvodu, byl by finanční rozpočet bez pomoci mých rodičů dost napjatý.*“ (Marcela) Nyní dcera přispívá jen na větší opravy nebo provoz kolem baráku.

V rodině se nejčastěji řeší problémy s dědovými „výbuchy“ a křikem. „*Můj manžel je v některých situacích výbušný a to vyvolává v rodině stresy.*“ (babička) Všichni se shodují, že nejvíce hádek se točí kolem baráku. Jak se co bude uklízet, co se bude pěstovat na zahrádce. Tereza zmiňuje hlasitou hudbu. Jak ale dodává, s postupem času se to zlepšuje. Problémy se snaží řešit klidně, i když většinou to nejde. Skoro všichni odpověděli, že děda křičí, ale i tak se snaží domluvit. „*No, jak asi řeknou ostatní, já křičím a ostatní „utíkají“. Ale asi většinou domluvou nebo tak.*“ (děda)

Ted, když už jsou děti velké, tráví většinu času samy. Marcela s matkou si občas zajdou na kafe, divadla nebo na procházku. Děda se do těchto aktivit nezapojuje. Když byly děti malé, trávili všichni pohromadě víc času. Jezdili spolu na výlety vlakem na Šumavu, na výlety na kolech a podobně. S dědou chodily děti na ryby. Ale nejčastěji tam byl sám. „*Děda rybaří, tak nás brával s sebou. Ale asi tam byl raději sám. Měl tam svůj klid.*“ (Tereza)

Schéma 3 případová studie č. 3

4.4.4 Případová studie č. 4

Další rodina, která souhlasila s rozhovory, se od ostatních liší. Rozhovory byly vedeny pouze s dospělými jedinci. Rodina žije ve městě ve starém domě. Jsou zde dvě patra, v každém z nich bydlí jedna rodina. Žijí zde 3 generace. Nejstarší člen - děda 85, babička 84 a mladá rodina - Karel 30, Petra 28 a jejich dcera Nela 2 roky. Rozhovory byly vedeny se všemi kromě dědy a samozřejmě malé dcerky.

Důvodem pro společné bydlení této rodiny bylo vyřešení vlastní bytové situace. Mladá rodina se musela narychlo vystěhovat z bytu, ve kterém do té doby bydlela a musela tedy urychleně vyřešit problém, kde budou bydlet. Když se o této nelehké situaci zmínili v rodině, babička a děda z Karlovy strany se rozhodli, že vnukovi pomohou. „*Nakonec jsme se s manželem rozhodli a jejich nabídku přijali.*“ (Petra) V přízemí si opravili dvě místnosti a nastěhovali se k prarodičům.

Vnuk Karel se s rodinou k prarodičům nastěhoval v době, kdy už dcera byla na světě, proto otázka, jaké bylo soužití před narozením dětí, byla položena, ale všichni odpověděli samozřejmě, že žádné. Babička k tomu dodala, že jim to vůbec nevadilo, protože mají děti rádi. „*Když k nám přijdou na návštěvu, je to příjemné zpestření.*“ (babička) Mají 5 vnoučat a 7 pravnoučat. Jak babička poznamenala, mají děti rádi, ale kdyby se u nich sešly všechny najednou, bylo by to těžké. Přeci jenom už jsou staří a už by to nezvládli tak, jako zamlada.

S výchovou malé pravnučky babička ani děda nepomáhají. Nela je malinká, tak si na ní už netroufají. Ani by se to, podle babičky, Petře a Karlovi nelíbilo. „*A myslím, že by se vnukovi ani jeho ženě nelíbilo, kdybychom se jim nějak pletli do výchovy.*“ (babička) Petra je na výchovu Nely sama a ani pomoc babičky a dědy nevyhledává. Pokud potřebuje pomoci s malou, požádá svojí matku. „*Když chci pohlídat, využiju spíš svojí mamku, nebo někdy i tchýni.*“ (Petra) Vzhledem k tomu, že jsou prarodiče již hodně staří, mladí se je ani nepokoušeli požádat o pomoc s hlídáním. Ví, že by to bylo pro ně hodně náročné. „*Přeci jen zdravotní není nejlepší a asi už bych se i bála takové malé dítě hlídat.*“ (babička) „*Taky si říkám, že prababička a praděda jsou hodně staří a nevím, jak by hlídání dětí zvládali.*“ (Petra)

Babička hodnotí vztahy mezi vnukem, Petrou a pravnučkou kladně. Vnuk tráví hodně času v práci, proto výchova Nely je převážně na Petře. Pokud potřebuje poradit nebo s něčím pomoci, je na blízku její rodina, a především matka. Má také spoustu kamarádek, které mají malé děti, proto se necítí tak osamocně, když je Karel často a dlouho v práci. Ale i přesto, že je Karel hodně zaneprázdněný, vždycky se snaží najít

si volnou chvíli a strávit ji s rodinou. „*Ted' si to užívám, ale času na ně moc nemám.*“ (Karel) Nela je jejich první dítě, tak si na sebe všichni postupně „zvykají“. „*Je to jejich první dítě, tak zkušenosti teprve získávají.*“ (babička) „*Je fantastický koukat, jak roste a co všechno už umí.*“ (Karel)

Jelikož je Nela ještě hodně malá, vztah mezi ní, prababičkou a pradědečkem je teprve v začátcích. Pokud za nimi děti s pravnučkou přijdou, mají z toho velikou radost a užívají si to. Vídají se často, vlastně denně. „*Když přijdou na návštěvu, mám hned lepší náladu, než koukat celý den jen na dědu. Čím jsem starší, tím víc mi dělá radost koukat na takovou drobotinu.*“ (babička)

Babička hodnotí vzájemné vztahy s dětmi pozitivně. Je ráda, že bydlí spolu a žádné velké problémy si neuvědomuje. Když potřebují pomoc od dětí, pomohou jim. Do života se jim ale nepletou, jak podotýká babička. Vztah s Petrou vidí také dobře. „*S vnukovo manželkou se zas tak moc dlouho a dobře neznáme, ale chová se k nám hezky.*“ (babička) Karel tuto otázku pojal o trochu jinak. Vzpomínal, jak byl malý a jak byl moc rád, když trávil prázdniny u babičky a u dědy. Vždycky zažil hodně legrace. I teď, pokud některé z dětí nebo vnoučat potřebuje od nich pomoc, neváhají a podle svých možností pomohou. Jako například s bydlením Karla a Petry. „*Snaží se všem pomáhat, nám například zrovna tím bydlením.*“ (Karel) Petra měla ze začátku z nastěhování velké obavy. Babičku ani dědu moc neznala a před tím se víc nesetkávali, proto její obavy byly oprávněné. Nyní, po dvou letech soužití, hodnotí jejich vztahy jako normální. Navzájem se respektují. Petra je jim hodně vděčná, že u nich mohou bydlet. I když si nemůže stěžovat na problémy mezi nimi, pořád si od nich drží určitý odstup. „*Stále k nim cítím odstup s ohledem na to, že jsou to příbuzní manžela, ale nemůžu si stěžovat.*“ (Petra)

Na styl výchovy mají všichni stejný názor. Prarodiče se do výchovy nepletou a nepomáhají, mladí to ani po nich nechtějí. Vědí, že už jsou staří a že by to byla pro ně veliká zátěž. „*Jeeeeeee, do toho se jim vůbec nepleteme a pravnučka je malinká.*“ (babička) Babička někdy koukne do kočárku a má starost, jestli je malá dostatečně oblečená a není jí zima, ale podle Petry to nebere jako „rýpání“, ale jako babiččinu starost. Karel i Petra dodávají, že se o společné výchově s prarodiči nikdy nebavili.

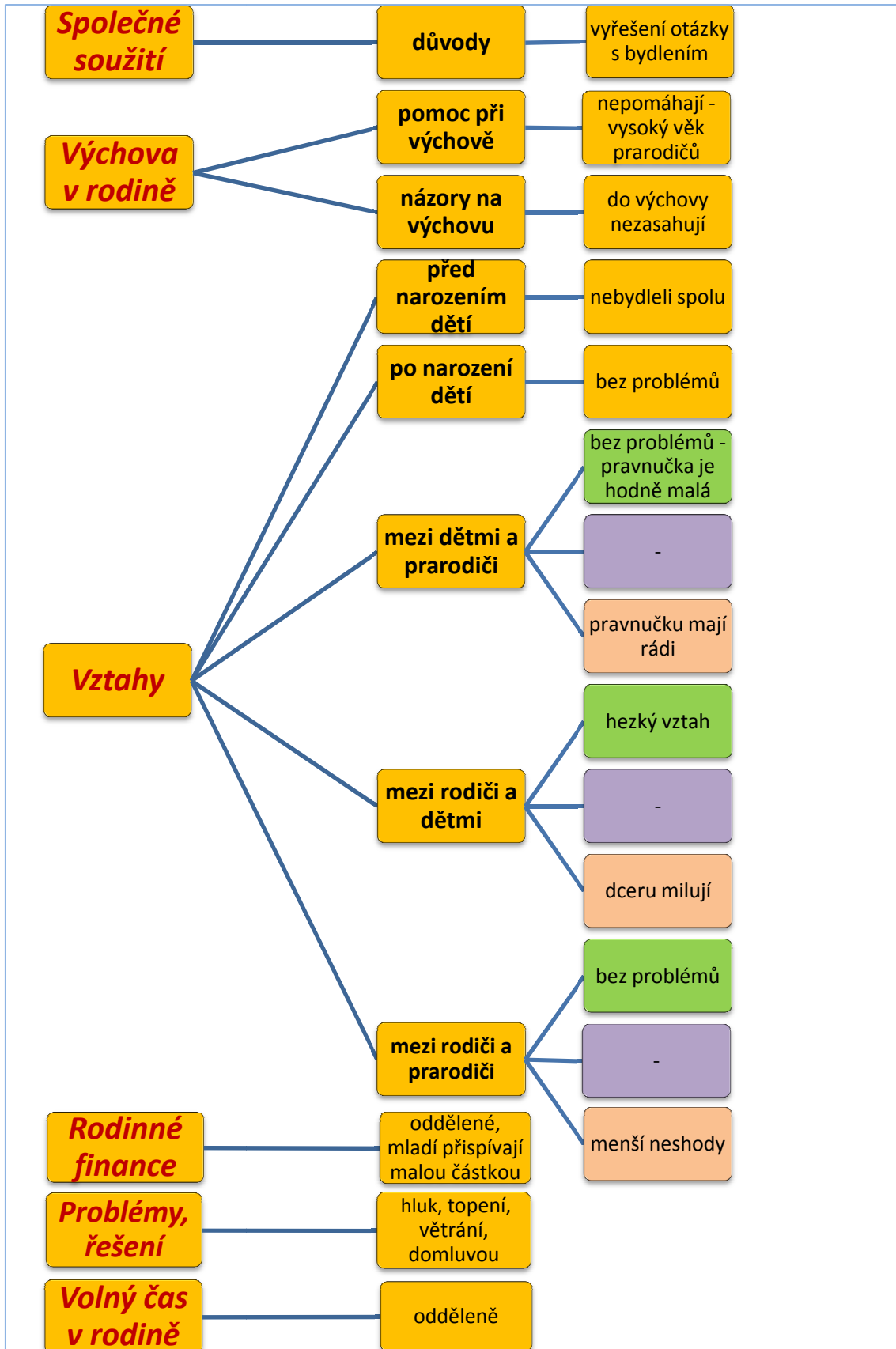
O financích se začali bavit ještě dřív, než se k prarodičům nastěhovali. Finance mají rodiny oddělené. Mladí přispívají prarodičům 1.000,- Kč měsíčně. „*Prý abychom neměli pocit, že nás živí.*“ (Petra) Je patrné, že tato částka nestačí na financování společného topení, elektřiky apod. „*Na to nám řekli, abychom si zbytek peněz, které*

bychom jim dávali, spořili do budoucnosti na vlastní domácnost.“ (Petra) U prarodičů má finance na starosti děda, proto babička neví, kolik mladí přispívají. *„Já tyhle věci přenechávám dědovi, ten se u nás doma stará o peníze.*“ (babička) Pokud by mladá rodina byla na celé financování bydlení sama a nemohla se spolehnout na to, že prarodiče většinu výdajů zaplatí, výdaje by poplatili, ale nic by si neušetřili. *„Každý měsíc jim dáváme peníze a zbytek si šetříme pro nás.*“ (Karel)

Velké problémy se v této rodině nevyskytují, ale jako v každé rodině zde menší nedorozumění existují. Nejvíc toho vidí asi Petra. *„Největší spory vznikají ohledně topení, větrání a ranního vstávání.*“ (Petra) S větráním je to tak, že Petra, dle jejích slov větrá, ale děda tvrdí, že nevětrá. Problém s topením vidí Petra v tom, že když je teplo děda topí a když je zima, tak nezatopí. Ale co Petra řeší nejvíc je dědovo ranní vstávání. *„Já chápu, že vstává brzo, ale on začne vždycky něčím rachtat a bouchat, až to vzbudí malou. A to mě štve.*“ (Petra) Karel je na prarodiče zvyklý, tak mu nepříjde, že by byly nějaké problémy. Ví, že si jeho manželka ztěžuje na to, že děda dělá po ránu hluk a špatně topí, ale jak říká. *„Myslím, že jsou to prkotiny.*“ (Karel) Babička nevnímá problémy, dodává ale, že ví, že občas přijde vnuk a ztěžuje si na dědu ohledně ranního hluku. Ale toto nevnímá jako problémy. Pokud už se nějaký problém vyskytne, vždy ho jde vyřešit Karel. *„Když mi žena řekne, pokusím se k nim zajít a nějak se s nimi domluvit.*“ (Karel) Petra problémy s prarodiči řešit nechce, proto vždy „vyšle“ manžela. *„Musím říct, že já problémy s prarodičema neřeším. Když se mi něco nelíbí, nebo mě něco dlouhodobě štve, tak to řeknu manželovi a ten to s nimi řeší.*“ (Petra)

Volný čas společně netráví. Petra s Karlem a dcerou se snaží každou volnou chvíli strávit spolu, ale že by volné chvíle trávili s babičkou a dědou, o tom se nikdo nezmiňoval. Pokud spolu tráví společné chvíle, jedná se např. o narozeninové oslavy, návštěvy, popř. prarodiče jezdí s mladými na nákup. Ale toto nemůžeme brát jako trávení společného volného času.

Schéma 4 případová studie č. 4

4.4.5 Případová studie č. 5

Poslední rodina a také rodina, u které odpovídalo nejvíce dotazovaných, se skládá z 6 členů. Nejstarší je prababička 90 a babička 65, dalšími členy rodiny jsou otec Petr 41, matka Miloslava 40, syn Peťa 16 a dcera Eliška 12. Miloslava, její manžel Petr, děti a prababička žijí na venkově v jednom baráku, babička - matka Miloslavy, bydlí v baráku nedaleko. Babička bývá přes den vždy u dcery v baráku, proto byla tato rodina také vybrána ke studiu vícegeneračního soužití. Rozhovorů se nezúčastnil jen otec Petr, který ze zdravotních důvodů odmítl. V této rodině žijí tedy 4 generace.

Společné bydlení této rodiny vyplynulo ze situace, jak odpověděla Miloslava. Miloslava zdědila barák a její manžel, jako druhorozený syn, nedostal od svých rodičů nic, bylo tedy samozřejmé, že se nastěhují k ní. Protože v baráku dříve Miloslava bydlela s rodiči a svojí babičkou, zůstala tam s nimi bydlet Miloslavy babička. Její matka s otcem si postavili svůj barák poblíž a přestěhovali se tam. V tomto baráku nyní bydlí babička sama a s ní vnuk Peťa. *„Jsem za to ráda, protože nejsem v baráku sama, jeho společnost mě udržuje v kondici.“* (babička)

Dobu, než se narodily do rodiny děti, hodnotí všichni kladně. Žádné problémy nezaznamenali. Babička trávila všechnen čas se svým manželem a někdy i s dcerou Miloslavou a jejím manželem. To bylo ale velmi zřídka. Miloslava vzpomíná na toto období jako na pohodové. S babičkou, prababičkou ani s manželem neřešili nic zásadního. Vztahy s babičkou, tedy její matkou, se zhoršily až po smrti otce.

S příchodem dětí se vztahy ještě o něco zlepšily. Babička s manželem byli rádi, že se jim narodil vnuk. Už od mala u nich spával. Eliška moc ne, ale Peťa tam byl hodně často. *„Všichni z nich byli nadšení, občas mi je ani nepůjčili.“* (Miloslava) V té době ještě žil otec Miloslavy, který se rád a často staral o Peťu. *„Tatka si brával Peťu, Elišku už nezažil, vždycky do kočáru a jezdil s ním po dvoře.“* (Miloslava) Když žil ještě manžel babičky, bylo všechno bez problémů. Chodili s dětmi na výlety, na procházky, připravovali pro ně program. *„Bylo to moc fajn období.“* (babička) Babička Miloslavy, tedy stará babi, jak jí Miloslava říká, byla z narození pravnoučat také hodně nadšená. Dodnes je ráda, že je má a že s nimi bydlí.

Na výchově dětí se podílí celá rodina, tedy i babička. Prababička už ale do výchovy nezasahuje. *„Přeci jenom já už jsem věkově trošku jinde, tak jsem to opravdu nechávala jen na nich.“* (prababička) Výchovu pravnoučat nechávala plně na své vnučce Miloslavě. Pokud vnučka potřebovala pomoci, šla pro radu za svou matkou. Babička

s výchovou dětí pomáhá. Podle jejích slov do výchovy zasahuje podle pokynů rodičů. „*Pokud dostanu důvěru, věnuji jim hodně času. V případě vnučat ale mám od rodičů důvěru téměř 100%.*“ (babička) Protože dcera tráví v práci hodně času, většinu času přes týden tráví babička s dětmi. „*Já ráda vařím a pečů, tak na mě babička dohlíží.*“ (Eliška) Připravuje je do školy, píše s nimi úkoly, stará se o ně. Například Peťovi připravuje každý den tašku do školy. I v těchto letech, když Peťa chodí na gymnázium. Mají spolu dohodu, která je založena na tom, že babička připraví Peťovi tašku do školy a on jí za to s něčím pomůže, třeba odklidit sněh od baráku. Když jsou nemocní, také se o ně babička stará. Babička je vede i ke slušnému chování. „*Snažím se je vést k zodpovědnosti a úctě ke starým lidem.*“ (babička) Peťa už od mala bydlí u babičky, resp. večery a přes noc tráví u babičky. Mají spolu nadstandardní vztahy, jak se vyjádřil Peťa. Babička si ale často stěžuje na to, že děti nejsou dostatečně vychovaní, např. to, že děti neděkují. „*Včera byla na něj strašně našťvaná, protože jí nepoděkoval za to, že mu vyzvedla snowboard a on za ní nastoupil stylem - pootevřel dveře od koupelny a spustil, co to vidí oko mé modravé, nazdar kočko a zase zavřel dveře.*“ (Miloslava) Po tomto komentáři je babička odzbrojená a nemůže dělat nic jiného, než se smát. Zlost je hned pryč. Babička se také hodně zajímá o výsledky dětí ve škole. Když přijdou ze školy domu, hned se ptá, co bylo ve škole, jaké dostaly známky, co mají za úkoly, apod. „*Když mají úspěchy, je strašně šťastná, když se nedaří, tak hubuje.*“ (Miloslava) Pokud se babička s Miloslavou dohadují o výchově dětí, snaží se, aby to probíhalo mimo ně. Jak uvedl Peťa, tyto hádky neřeší. „*Občas se s mamkou hádají, jak má udělat to a to, ale to jde mimo mě. To já neřeším.*“ (Peťa)

Vztahy mezi dětmi a babičkou a prababičkou jsou až na občasné dohady v pořádku. S prababičkou děti problémy nemají. I přes svůj vysoký věk udržuje kontakt se všemi členy rodiny. Je hodně upnutá na děti. „*Se starou babi mají, řekla bych, ještě lepší, nadstandardní vztah, protože tam to funguje na bázi bonbonů a čokoládíček ... „babi můžu si dojít pro bonbónek“.... „Samožřejmě můžeš a vezmi Elince“* (Miloslava) „*Vždycky má pro nás se ségrou něco dobrého.*“ (Peťa) Jak Peťa i Eliška uvádí, prababička se hodně zajímá o školu a tancování dětí. „*Povídají si s ní, vypráví jí. Babča bedlivě poslouchá a zajímá jí to. Je strašně vděčná, když oni s ní ztratí slovo.*“ (Miloslava) Zajímá se také, jaké mají úspěchy, co se jim povedlo i nepovedlo. „*Většinou, když přijdu ze školy, sedí v kuchyni a čeká na mě, aby se zeptala, co bylo a tak.*“ (Eliška) Vztahy s babičkou jsou o něco horší. I přes to, že obě děti uvádí, že mají s babičkou dobré vztahy, zmiňují také určité problémy. Asi největší problém

vidí v tom, když se babička zlobí nebo našťve. „*Vztah s babičkou hodnotím jako dobrý, až na to, že jí někdy chytne amok a mě to našťve.*“ (Eliška) Nejčastěji je to kvůli hloupostem. „*Vztah s babičkou mám nadstandardní, tedy do té doby, než se babička nenaťoukne kvůli blbostem. Třeba jenom, že jí za něco nepoděkuju nebo něco podobnýho.*“ (Peťa) Pokud se babička dostane do podobného stavu, mlčí a s nikým nemluví. V rodině tak nastává tzv. „*dusno*“. Podle Miloslavy ale děti už ví, jak s babičkou jednat. Podle ní je lepší se jí vyhnout a udělat krok stranou. „*Peťa jde někdy do střetu, nevím ale, jestli to je ku prospěchu.*“ (Miloslava) Eliška se, pokud nastane situace, kdy babička je našťvaná, babičce většinou vyhýbá. Nebude s ní zbytečně ztrácet slovo. Pokud mají děti nějaký problém s babičkou, matka do těchto sporů nezasahuje. Řešení problémů nechává na nich. Ale ve chvíli, kdy jsou vztahy v pořádku a neřeší se žádný problém, babička moc ráda tráví čas s vnoučaty a rozumí si s nimi. Jezdí s nimi často např. na tréninky tancování.

Jako v jediné z dotazovaných rodin se největší problémy mezi babičkou a matkou, tedy matkou a dcerou vyskytly právě v této rodině. Největším problémem je kladení velkých nároků na rodinu a urážlivost ze strany babičky. Téměř všichni dotazovaní uvedli, že se babička často uráží a z toho plynou veškeré problémy. Podle Miloslavy je základ chování její matky v tom, že je od malička vážně nemocná a byla od malička také hýčkaná. Nejdříve svými rodiči a potom svým manželem - otcem Miloslavy. Aby byla matka spokojená, všechno muselo být podle ní a nejlépe hned. Matka si na toto chování zvykla a teď to samé vyžaduje od své dcery. Ta na toto její chování nechce ale přistoupit. „*My teď nestíháme nebo nejsme ani ochotní to tak udělat honem, protože máme taky svoje starosti.*“ (Miloslava) Miloslava popisuje také vztahy z doby, kdy žil její otec. To hodnotí vztahy s matkou jako bezproblémové. „*Před tím to byla bezvadná ženská, se kterou byla kopice srandy, takových kravin, kterých jsme se nadělaly, to bylo až neuvěřitelný.*“ (Miloslava) Po tom, co matčin manžel zemřel, všechno se změnilo. Matka se změnila. „*Smrt tatky jí srazila na dno a zatím se z toho neumí vyhrabat.*“ (Miloslava) Aby zahнала myšlenky na svého manžela, musí pořád něco dělat. Vypadá to, jako by se chtěla upracovat. To samé vyžaduje i na své rodině, která je ale zásadně proti. Upracovanost se ale podepisuje na jejím zdravotním stavu spojeném s její chorobou. „*V jejím případě se to projeví tak, že začne být strašně zlá.*“ (Miloslava) V případě, že Miloslava své matce vyčte její chování, obrátí se to proti ní. „*Když jí to řeknu, tak se urazí a vmete mi do obličeje, že prostě si nemyslela, že na ní budu tak zlá ke stáru.*“ (Miloslava) V takových případech je prý lepší, když se sebere a odejde.

Babička si to v sobě srovná, několik dní s rodinou nemluví a pak se to zase urovná. Toto její chování ale unavuje celou rodinu a vznikají zbytečné dohady. Babička na vztah s dcerou odpovídá tak, že je na bázi přátelství. Občas každá z nich prosazuje svůj názor a z toho plynou problémy. Do sporu se ale s dcerou nepouští. *„To se potom odmítám s ní pouštět do hovoru a raději jí nechám při její pravdě.“* (babička)

Vztahy matky s dětmi jsou víceméně přátelské. *„Já bych řekla kamarádské, víc bych řekla, že jsem kamarád, než rodič. Když jde do tuhýho, jsem v pozici rodiče, mám poslední slovo, je to podle mě. Ale když jde o banality, tak spíš jako kamarád.“* (Miloslava) Eliška i Peťa vidí vztahy s matkou stejně. Když je třeba vyřešit nějaký zásadní problém, je Miloslava nekompromisní. Zejména se řeší známky ve škole. Pokud jsou dobré známky, vše je v pořádku. *„Když mi mamka nenadává, tak je to v pohodě, když křičí, tak se zdekuju.“* (Peťa) Pokud se ale „přinesou“ známky horší, je křik. Děti se musí učit a špatné známky si co nejdříve opravit. Jinak jsou ale jejich vztahy bezproblémové. Mají mezi sebou nastaveny hranice, které se snaží dodržovat. *„Když se vykřičí, tak jí to za chvíli přejde a je to zase v pohodě.“* (Eliška)

Jako jediná Miloslava přiznala, že jí matka mluví do výchovy. Má připomínky k tomu, jak své děti vychovává. Dostatečně je neučí slušnému chování a úctě ke stáří. *„Někdy mají tendenci odmlouvat a neděkovat.“* (babička) Na to ale Miloslava odpověděla, že s tímto nesouhlasí. Pokud si babička na něco takového ztěžuje, vždy si ověří pravdu i na druhé straně a zjistí, že to bylo úplně jinak. Babička většinou neřeší problémy s dětmi a chce po dceři, aby je vyřešila za ní. *„Občas jsou dokonce drzí, ale to potom řeknu dceři, aby si to s nima vyřídila a řekla jim, co je slušné.“* (babička) *„Ale do toho já se nepouštím, protože já u toho nebyla, musí si to oni vyřešit.“* (Miloslava)

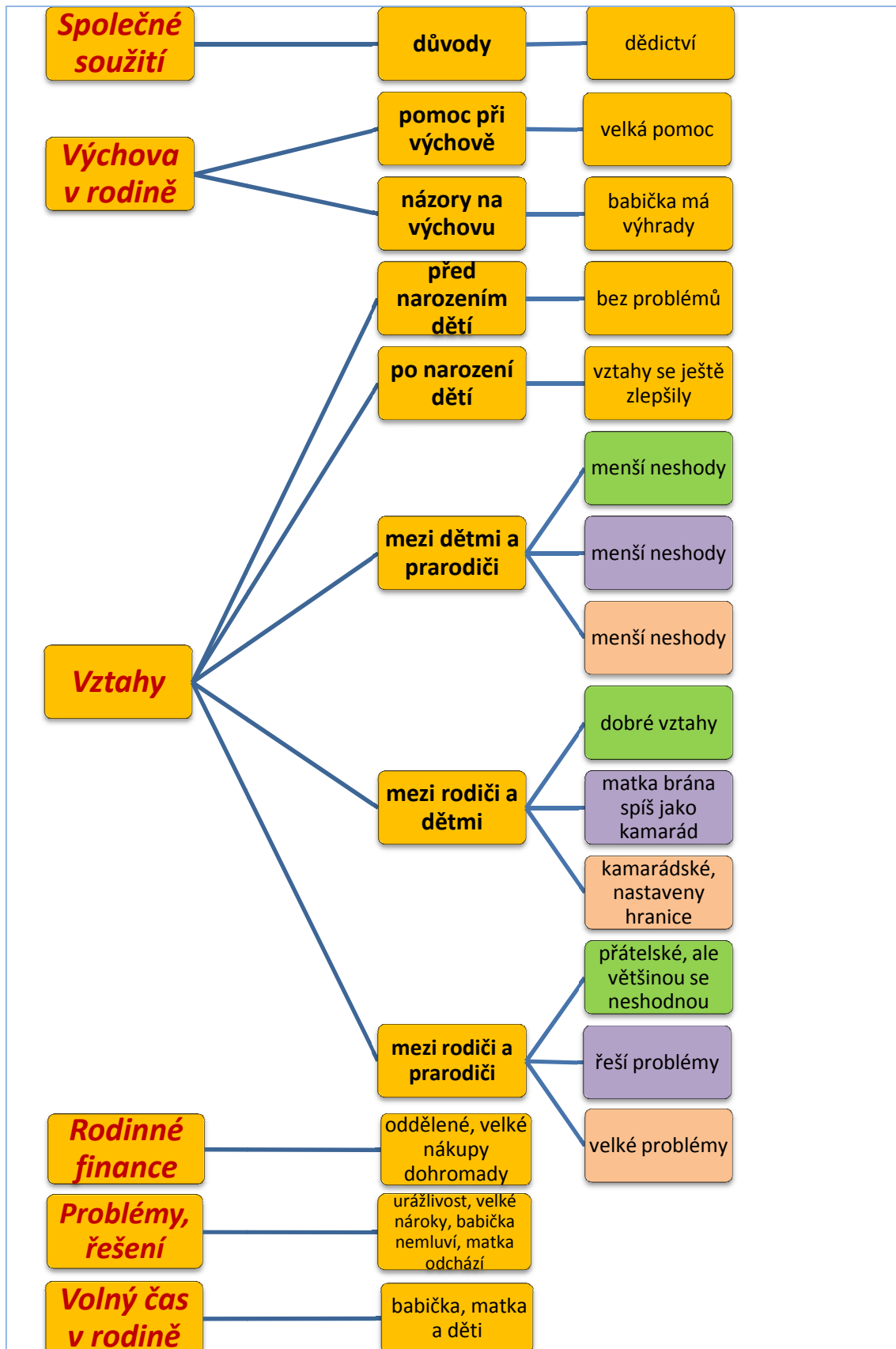
Finance mají každý odděleně. Jen prababička, z důvodu toho, že bydlí u vnučky, přispívá na domácnost. Stravují se ale celá rodina dohromady včetně babičky. Ta jim přispívá na větší nákupy jako např. koupě brambor, prasete atd. Babička finančně podporuje hlavně vnučata. Přispívá jim zejména na tancování. Pokud je třeba koupit nové šaty, boty nebo zaplatit trenéra, babička přispěje. Pokud by babička na tyto aktivity nepřispívala, nemohly by si děti dovolit dražší a tedy i lepší trenéry. *„Musely by vyjít jen se základem.“* (Miloslava) Jinak by to ale chod rodiny nijak neovlivnilo.

V rodině se nejčastěji řeší problémy mezi babičkou a matkou. Miloslava vidí problémy v tom, že se babička cítí špatně ohodnocena za kvalitu práce a servis, jaký rodině poskytuje. I to, že věci nejsou udělány hned, je veliký problém. To raději babička jde a udělá si to sama, ovšem s patřičnými poznámkami. Babička vidí problémy v neochotě

rodiny podílet se na činnostech spojených s obsluhou rodiny. Jelikož topí dřívím, musí chodit do lesa pro dříví. *„Když ale někdy vidím, s jakou neochotou jdou do lesa pracovat, tak to raději udělám sama.“* (babička) To se zase nelíbí dceři a problém je „na světě“. Eliška uvádí, že nejčastěji řeší problémy s bratrem. Peťa hodnotí problémy jako „blbosti“. Např. to, že babička řeší problém s jídlem. Navařila jídlo, dětem to nechutnalo, takže se všechno nesnědlo. *„Babička si ztěžovala mamce, že jsme nevděční, že nám už vařit nebude, když necháváme takový zbytky.“* (Peťa) Prababička řeší většinou problémy ohledně zdraví. Miloslava řeší vzniklé problémy tak, že si to s dotyčným vyřídí a je klid. Babička, pokud vznikne problém, přestává komunikovat. Babička používá svou dceru jako prostředníka k urovnání hádek. *„Když se s někým v rodině neshodne, chce po mně, abych to vyřešila za ní. Což já ovšem odmítám.“* (Miloslava)

Rodina, míněno všichni členové rodiny, spolu volné chvíle netráví. Hodně času věnují děti a matka tancování. Několikrát týdně jezdí trénovat, o víkendech na soutěže. Na soutěže jezdí matka s dětmi a skoro vždy i babička. Otec nejezdí, jen občas se jede podívat, jak se dětem daří. O prázdninách vyráží rodina na hory, ale to bez babičky. *„Na dovolenou si jí teda neberu.“* (Miloslava) Babička pravidelně každé ráno běhá a chodí na hřbitov. Je to pro ni určitý rituál a odreagování. Prababička s rodinou volný čas netráví, občas vyrazí na procházku s pravnoučaty. Celá rodina provozuje myslivost a k tomu se Peťa stará ještě o včelstvo, se kterým mu hodně pomáhá matka. Otec se do aktivit moc nezapojuje, už z důvodu své nemoci. Musí být na sebe opatrný a nesmí se přetěžovat.

Schéma 5 případová studie č. 5

5 DISKUZE

Hlavním tématem bakalářské práce bylo zjistit, zda mohou vícegenerační rodiny žít pohromadě. Pro naši práci jsme použili kvalitativní výzkum, kdy byly respondentům pokládány otázky prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Pro výzkum byly vybrány rodiny, kde se vyskytovalo zastoupení minimálně 3 generací, tedy dětí, rodičů a prarodičů, a které žijí přímo ve společné domácnosti nebo blízko sebe. Bylo tedy splněno kritérium pro stanovení vícegenerační rodiny podle autorů Klevetové a Dlabalové (2008). Je třeba také podotknout, že nebylo lehké pro rozhovor získat mužské zástupce rodin. Ženy byly ochotnější a sdílnější. Přistupovaly k rozhovoru odpovědněji. Muži se zdráhali odpovídat nebo se rozhovorů nechtěli účastnit vůbec.

Otázky při rozhovorech byly rozděleny do několika částí, aby bylo získáno co nejvíce informací. Jednotlivé oblasti se týkaly demografie, mezigeneračního soužití a volného času v rodině.

V demografické části byl zjišťován věk, pohlaví a vzdělání respondentů. Nejmladšímu respondentovi, který se rozhovoru účastnil, je 12 let a nejstaršímu 90 let. Na rozhovorech se ve většině případů podílely ženy, kterých bylo získáno 15. Muži se účastnili v počtu 5. Typ vzdělání byl zastoupen všemi úrovněmi. Od základního vzdělání až po vysokoškolské.

Ve druhé části rozhovorů byly pokládány otázky týkající se mezigeneračního soužití. Těmito otázkami bylo zjišťováno, z jakého důvodu spolu rodiny žijí, jak hodnotí toto soužití, jak si rozumí jednotliví členové rodiny a jaké řeší nejčastěji problémy.

Poslední oblastí, kterou jsme zkoumali, byl volný čas v rodině. Zajímalo nás, zda jednotliví členové tráví volné chvíle spolu nebo každý sám.

Výsledky druhé a třetí části dotazníků rozebíráme v další části diskuze.

Zajímalo nás také, zda budou odpovědi jednotlivých členů rodin podobné nebo dokonce stejné. To se ve většině případů potvrdilo. Pokud se v rodině nevyskytovaly problémy, jednotliví zástupci toto hodnotili stejně. Pokud se nějaké problémy vyskytly, uvedli je i jedinci, kterých se tyto problémy týkaly. Uvádíme pro názornost odpovědi u rodiny č. 5. Miloslava popisuje řešení problémů se svou matkou takto: „*Já se pohádám a komunikuju dál, babička se pohádá, nafoukne a nemluví.*“ Babička tuto situaci popisuje následovně: „*Spíš se pohádáme, já potom mlčím a nemluším.*“

Výzkumná otázka č. 1 - Jaké důvody informanti uvádějí pro vícegenerační soužití?

Nejčastějším důvodem společného bydlení bylo vyřešení bytové situace. Tuto odpověď uvedly 3 rodiny, jedna rodina uvedla finanční důvody a jedna rodina uvedla to, že zdědila dům od rodičů. Je tedy zčásti potvrzeno to, co uvádí J. Mlýnková ve své publikaci. Autorka uvádí, že výhodou společného soužití je mimo jiné ekonomická stránka provozu domácnosti (2011). Další důvod pro společné soužití uváděli respondenti pomoc při výchově dětí. Marcela z případové studie č. 3 uvádí, že jedním z důvodů, proč se k rodičům nastěhovali, bylo to, že až přijdou děti, babička s dědou pohlídají. Tuto skutečnost uvádí i autor Cibulec - rodina zajišťuje také vzájemnou pomoc a podporu v nemoci, při řešení konfliktů, při hlídání dětí, při nákupu, apod. (1980). Na druhou stranu se autor zmiňuje o důvodech, které nevedou ke společnému bydlení. Je to například důvod rozmazlování dětí. V každé rodině je zmiňováno hlídání či dokonce výchova dětí ze strany prarodičů, ale žádný z rodičů si neztěžoval na skutečnost rozmazlování dětí. Autor také poukazuje na postupné zphodlnění „mladých“. Ani toto se v naší studii nepotvrdilo. Naopak střední generace, tady otec a matka, je brána jako psychická či fyzická podpora. Jen v jednom případě si babička ztěžovala na neochotu rodiny k práci (rodina č. 5). U ostatních rodin se tento problém nevyskytuje.

Výzkumná otázka č. 2 - Jakým způsobem probíhá soužití vícegeneračních rodin?

Společné soužití v době, než přišly do rodiny děti, je u třech rodin hodnoceno jako soužití bez problémů. U dvou rodin hodnoceno být nemohlo, protože se k rodičům nastěhovali již s dětmi. Ale obě rodiny, jak rodina č. 2, tak rodina č. 4 dodávají, že by vztahy byly jistě dobré i bez dětí. Tento názor je vyvrácen tvrzením Cibulce, kdy ve své knize uvádí, že soužití dvou generací dospělých jedinců, tedy rodičů a jejich dospělých dětí, vyvolává skutečné problémy. Zároveň ale zmiňuje, že záleží na povahových vlastnostech jednotlivých členů rodiny. Tento názor sdílí i Andrea z rodiny č. 1.: „*Aby vztahy fungovaly, musí chtít a snažit se obě strany.*“ S příchodem dětí zůstaly vztahy nezměněny nebo se dokonce zlepšily.

S výchovou dětí, až na jednu rodinu, kde je pravnučka ještě hodně malá, pomáhali všichni prarodiče. Ve všech případech to byla pro rodinu velká pomoc. U jedné rodiny to byla pomoc, podle slov matky, zásadní. Pokud by rodiče nepomáhali, nezvládli by „mladí“ buď svou práci, nebo výchovu svých dětí. Prarodiče se dětem věnovali ve velké míře. Někteří uváděli, že s dětmi chodili na procházky, jezdili na výlety, trávili

dovolené, jiní se s nimi například učili a připravovali je do školy. Jedna babička dokonce připravuje dodnes tašku s učebnicemi svému vnukovi, i když je vnukovi 16 let a chodí na gymnázium. Mají ale spolu dohodu, kdy vnuk jí za to pomůže s jinými věcmi. Babička z rodiny č. 2, ve věku 80 let, pomáhá s hlídáním a výchovou své pravnučky, pokud je např. nemocná a není nikdo, kdo by jí hlídal. Pro rodinu je to velká pomoc. Podle autorů Výrosta a Slaměníka je výchovná funkce rodiny velmi důležitá. Napomáhá dítěti začlenit se do společnosti a formovat vlastní Já. Vzájemné působení členů rodiny formuje všechny krátkodobě i dlouhodobě (1998). Výsledky naší studie tedy ukazují, že výchovná péče prarodičů působí kladně na formování vztahů dítěte s ostatními. Žádný z prarodičů nezasahoval do výchovy dětí, pokud o to rodiče nestáli. Vždy respektovali jejich přání a názory. Babička z rodiny č. 5 uvádí: „*Pokud dostanu důvěru, věnuji jim hodně času. V případě vnoučat ale mám od rodičů důvěru téměř 100%.*“ Toto vyjádření ale vyvrací její dcera, která říká, že její matka do výchovy zasahovala. Ve většině případů se do výchovy zapojovaly víc ženy, tedy babičky, než muži-dědečkové. Je to jistě dané tím, že babičky mají bližší vztah k malým dětem a dědečkové si hleděli spíše své práce a svých zájmů. Ale není tím řečeno, že by se o výchovu svých vnoučat vůbec nezajímali. Jen ne do takové míry jako ženy. Pokud zasáhli při výchově dědečkové, vždy to bylo ku prospěchu. Jako v rodině č. 1 a v rodině č. 3. Vždy se problém vyřešil rázně a rychle.

Podle Procházky je „*rodina prostředím, které vytváří potřebné citové zázemí, sytí jedince pocitem lásky, dává mu prožít bezpečí, zažít životní jistoty*“ (Procházka, 2012, str. 109). Podle výše uvedené citace jsou tedy velmi důležité vztahy v rodině. Při výzkumu byly zjišťovány vztahy mezi jednotlivými generacemi. Vztahy mezi dětmi a prarodiči, u jedné rodiny je to s pra-prarodičem, jsou ve většině případů hodnoceny kladně. U rodiny č. 3 jsou to problémy s dědou. Děda uvádí problémy s vnukem v pubertě, řešily se s ním kázeňské problémy a špatné známky. Hodnotí to slovy: „*No, přežili jsme to.*“ Vnučka z této rodiny také uvádí problémy s dědou, především jeho prudkost a křik. V rodině č. 5 vidí děti problémy s chováním babičky. Zlobí se kvůli hloupostem, potom s rodinou nekomunikuje a z toho vyplývají časté problémy. Naopak babička vidí problémy s nevychovaností dětí. Podle ní mají problémy s děkováním a úctou ke starým lidem. U ostatních rodin se neshody mezi prarodiči a vnoučaty nevyskytovaly.

Vztahy mezi dětmi a rodiči jsou také hodnoceny převážně kladně. Dvě rodiny uvádí, že jsou jejich vztahy na bázi přátelství. U dvou rodin se řešily problémy v době puberty,

nyní už jsou vztahy opět v pořádku. U rodiny č. 3 byly neshody také způsobeny rozvodem rodičů. Děti těžce nesly rozchod rodičů a tím vznikaly mezi dětmi a matkou časté dohady. V tomto případě se potvrdilo tvrzení Heluse, který uvádí, že problémy mohou vzniknout i v rodinách, kde matka nežije s otcem (2007).

Problémy ve vztazích mezi rodiči a prarodiči se vyskytly u dvou rodin (č. 3 a č. 5). U rodiny č. 5 to byly problémy většího rázu. Tyto problémy popsala víceméně jen matka, babička se vyjádřila jen okrajově. Dcera zhodnotila vztah s matkou jako na „houpačce“. Pokud se žádný problém neřeší a babička je spokojena, je v rodině klid. Pokud se nějaký problém vyskytne a babičce se řešení nelíbí, dá to rodině patřičně najevo. U rodiny č. 3 to byly problémy s dědou a jeho výbušností. V rodině č. 4 bylo soužití zhodnoceno ze strany matky jako vzájemně se respektující. V ostatních rodinách jsou vztahy bez problémů. Ženy z rodin č. 1 a č. 2 zhodnotily vztahy se svými tchýněmi jako velmi dobré.

Finanční stránka je ve všech rodinách řešena obdobně. Finance má každá rodina své. Pouze v případě větších oprav nebo větších nákupů, jako v rodině č. 5, se na financování podílí všichni.

Volný čas tráví respondenti spolu jen v několika rodinách. Konkrétně v rodině č. 1 jsou spolu často. Ať už snacha s tchýní nebo dcera s rodiči. Volné chvíle spolu tráví u kávy, sportem nebo na chatě. Rodina č. 5 spolu také tráví hodně času. Převážně je to matka s dětmi a babičkou. Jezdí na tréninky nebo na soutěže.

Výzkumná otázka č. 3 - Jaké problémy ve vícegeneračním soužití vnímají informanti?

Problémy, které se v rodinách nejčastěji řeší, jsou problémy se vztahy mezi dospělými jedinci a neshody spojené s provozem domů. Dvě rodiny uvedly, že často řeší neshody ohledně topení. Jedna rodina si ztěžuje na časté výbuchy dědečka. I když on sám to tak dramaticky nehodnotí. V jedné rodině řeší časté problémy matky s dcerou. Každá si stojí za svým názorem a ani jedna nechce ustoupit. Dcera je přesvědčena o tom, že největší problém je v tom, že se její matka cítí málo ohodnocena a matka má pocit, že se rodina málo věnuje domácím pracím. Z toho pak plynou veškeré problémy. V této rodině jsou problémy řešeny vyřikáním si, ze strany dcery a mlčením ze strany matky. V ostatních rodinách jsou problémy řešeny domluvou. U odpovědí této výzkumné otázky nás překvapilo, že se objevilo tak málo problémů v konkrétních rodinách. Může to být ale způsobeno tím, že se respondenti nechtěli do hloubky světit „cizímu“ člověku a nebyli tedy při rozhovorech zcela otevření.

Výzkumná otázka č. 4 - Jaké přínosy ve vícegeneračním soužití vnímají informanti?

U zkoumaných rodin v našem výzkumu byly zjištěny dva hlavní přínosy a to vzájemná pomoc mezi členy rodiny a udržování starší generace v „kondici“. Vzájemnou pomocí máme na mysli případy, kdy prarodiče pomáhají svým dětem s výchovou nebo hlídáním svých vnoučat. Jak popsala matka z rodiny č. 1, bez pomoci rodičů by jen těžko zvládli výchovu svých dětí a k tomu „rozjet“ podnikání. Naopak děti pomáhají tím, že jsou v častém kontaktu s prarodiči a tím je udržují hlavně v psychické kondici. Jako např. v rodině č. 5, kdy matka popsala situaci tak, že je babička, tedy už prababička, vděčná, když si s ní děti povídají. Bedlivě poslouchá a zajímá ji to.

Tímto můžeme potvrdit názor autorek Rabušicové a spol., které uvádí, že mezigenerační setkání dávají smysl života jak seniorům, tak prospívají i malým dětem. Seniorům tato setkání dávají pocit užitečnosti a přispívání (2011).

6 ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem Mezigenerační soužití a jeho důsledky byla zaměřena na zjištění, do jaké míry jsou schopny spolu žít vícegenerační rodiny. Zda tento způsob soužití přináší jen negativa nebo má i pozitivní stránky. V dnešní době čím dál víc slýcháme, jak se k sobě lidé špatně chovají. Ať už je to mimo svou rodinu nebo přímo v rodině.

Cílem naší práce bylo zjistit, jak probíhá v konkrétních rodinách vícegenerační soužití a jak je toto soužití hodnoceno jednotlivými zástupci rodin. Zkoumali jsme také, jaké vyplývají z tohoto generačního soužití pozitivní a negativní důsledky.

Pro náš výzkum byl použit kvalitativní přístup, kdy byly respondentům při polostrukturovaném rozhovoru pokládány otázky, které nám měly zjistit, jak jednotlivé rodiny žijí a jak spolu fungují. Potřebná data pro vyhodnocení byla získána prostřednictvím rozhovorů vedenými se zástupci jednotlivých generací. Na základě našeho šetření bylo zjištěno, že vícegenerační rodiny spolu mohou žít vcelku spokojeně pohromadě. Až na malé výjimky, v našem výzkumu to bylo řešení závažnějšího problému pouze v jedné rodině, není problém, že by mladší a starší jedinci spolu nedokázali žít. K tomu je ale třeba tolerance a to, aby jednotlivci ustoupili hned na začátku ze svých vysokých nároků. I přes velkou skepsi na začátku výzkumu, jsme byli překvapeni, jak pozitivní obraz nám šetření přineslo. Pokud jsou hranice dodržovány a jedinci nekladou zbytečně velké nároky na ostatní, může toto soužití fungovat, aniž by vznikaly problémy či závažnější konflikty.

Všechny výzkumné otázky byly zodpovězeny a cíle výzkumu splněny.

Bylo by zajímavé v budoucnu provést výzkum, který by potvrdil či vyvrátil naše výsledky šetření. Zda by ve výzkumu bylo opět potvrzeno, že spolu mohou vícegenerační rodiny žít bez větších problémů.

Tato práce může být přínosem pro ty, kteří jsou na rozcestí a neví, jak se ubírat dál. Není jednoduché se rozhodnout, pro tuto, ne vždy jednoduchou cestu soužití, ale v případě že se k sobě budou lidé chovat slušně a do jisté míry i uctivě, můžeme doložit, že je to možné.

*„Babička má čas, který jako matka nikdy neměla - čas vyprávět,
čas poslouchat tajemství, čas na mazlení.“*

(M. De Vries)

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BEJŠOVCOVÁ, I., KRČMÁŘOVÁ, B. *Jak přežít v „sendviči“- možná podpora lidem sendvičové generace*. [online]. [cit. 13-10-15]
Dostupné z: <http://www.feminismus.cz/cz/clanky/jak-prezit-v-sendvici-mozna-podpora-lidem-sendvicove-generace>
2. CIBULEC, J. *Soužití tří generací*. 1. vyd. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1980. ISBN 80-7178-249-1
3. GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 1997. ISBN 80-7203-124-4
4. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3
5. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
6. HORSKÝ, J., SELIGOVÁ, M. *Rodina našich předků*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1996. ISBN 80-7106-195-6
7. JIRÁSKOVÁ, V. a kol. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-80-5
8. KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motivační prvky při práci se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9
9. KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-407-6
10. Listina základních práv [online]. [cit. 14-01-15]
Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
11. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997. ISBN 80-7169-455-X

12. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN 80-86429-19-9
13. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4
14. MLÝNKOVÁ, J. *Péče o staré občany*. 1. vyd. Prah: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7
15. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. ISBN 80-86429-58-X
16. Národní zpráva o rodině. MPSV ČR [online]. [cit. 2013-12-20]
Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/899/zprava_b.pdf
17. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-2470-5
18. RABUŠICOVÁ, M., KAMENOVÁ, L., PEVNÁ, K. *O mezigeneračním učení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5750-0
19. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4
20. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Rozhovor - děti

Příloha 2: Rozhovor - rodiče

Příloha 3: Rozhovor - prarodiče

Příloha 1 Rozhovor pro děti

Seznam otázek pro rozhovor

Demografie

- 1) Věk
- 2) Pohlaví
- 3) Vzdělání

Mezigenerační soužití

- 1) Jak hodnotíte vztahy mezi Vámi a prarodiči?
- 2) Jak hodnotíte Vaše vztahy s rodiči?
- 3) Jak hodnotíte vztahy rodičů a prarodičů?
- 4) Zapojují se (zapojovali se) prarodiče do Vaší výchovy? (vznikají v rodině konflikty ohledně výchovy)?
- 5) Jaké problémy v rodině řešíte nejčastěji?
- 6) Pokud v rodině vzniknou konflikty, jak jsou řešeny?

Volný čas v rodině

- 1) Jak trávíte volný čas v rodině?
- 2) Jaké aktivity podnikáte?
- 3) Zapojují se všichni členové rodiny do volnočasových aktivit?

Příloha 2 Rozhovor pro rodiče

Seznam otázek pro rozhovor

Demografie

- 1) Věk
- 2) Pohlaví
- 3) Vzdělání

Bydlení

- 1) Žijete ve městě nebo na venkově?
- 2) Co vás vedlo ke společnému bydlení? (např. finance)
- 3) Bydlíte v bytě nebo domě?

Mezigenerační soužití

- 1) Kolik osob žije ve vaší rodině?
- 2) Jaké je generační rozpětí ve vaší rodině?
- 3) Jaké bylo soužití před příchodem dětí?
- 4) Jak hodnotíte vztahy v rodině s příchodem dětí?
- 5) Zda a případně jak pomáhají rodiče s výchovou dětí?
- 6) Jak hodnotíte vztahy mezi Vašimi dětmi a prarodiči?
- 7) Jak hodnotíte Vaše vztahy s dětmi?
- 8) Jak hodnotíte Vaše vztahy s rodiči (tchýní/tchánem)?
- 9) Jaký názor mají rodiče na styl vaší výchovy? (Vznikají v rodině konflikty ohledně výchovy?) Mluví vám rodiče do výchovy?
- 10) Jakým způsobem řešíte ekonomickou stránku společného soužití (společné prostory, náklady na opravy,...) Máte v rodině oddělené finance nebo máte „společnou kasu“?
- 11) Jaký by byl zásah do rodinného rozpočtu, kdyby prarodiče nepřispívali do rodinného rozpočtu?
- 12) Jaké problémy v rodině řešíte nejčastěji?
- 13) Pokud v rodině vzniknou konflikty, jak jsou řešeny?

Volný čas v rodině

- 1) Jak trávíte volný čas v rodině?
- 2) Jaké aktivity podnikáte?
- 3) Zapojují se všichni členové rodiny do volnočasových aktivit?

Příloha 3 Rozhovor pro prarodiče

Seznam otázek pro rozhovor

Demografie

- 1) Věk
- 2) Pohlaví
- 3) Vzdělání

Bydlení

- 1) Žijete ve městě nebo na venkově?
- 2) Co vás vedlo ke společnému bydlení? (např. finance)
- 3) Bydlíte v bytě nebo domě?

Mezigenerační soužití

- 1) Kolik osob žije ve vaší rodině? Jaké je generační rozpětí ve vaší rodině?
- 2) Jaké bylo soužití před příchodem vnoučat?
- 3) Jak hodnotíte vztahy v rodině s příchodem vnoučat?
- 4) Zda a případně jak pomáháte s výchovou dětí?
- 5) Jak hodnotíte vztahy mezi Vašimi dětmi a vnoučaty?
- 6) Jak hodnotíte Vaše vztahy s vnoučaty?
- 7) Jak hodnotíte Vaše vztahy s dětmi (snacha/zeť)?
- 8) Jaký názor máte na styl výchovy Vašimi dětmi? (vznikají v rodině konflikty ohledně výchovy?) Mluvíte do výchovy?
- 9) Jakým způsobem řešíte ekonomickou stránku společného soužití (společné prostory, náklady na opravy,...) Máte v rodině oddělené finance nebo máte „společnou kasu“?
- 10) Jaký by byl zásah do rodinného rozpočtu, kdybyste nepřispívali do rodinného rozpočtu?
- 11) Jaké problémy v rodině řešíte nejčastěji?
- 12) Pokud v rodině vzniknou konflikty, jak jsou řešeny?

Volný čas v rodině

- 1) Jak trávíte volný čas v rodině?
- 2) Jaké aktivity podnikáte?
- 3) Zapojují se všichni členové rodiny do volnočasových aktivit?